

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Факультет дошкільної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної педагогіки

Кваліфікаційна робота магістра

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО
ДО ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО ДОВКІЛЛЯ

Виконала: здобувачка
освітнього ступеня магістра
заочної форми навчання
спеціальності 012 Дошкільна
освіта

Крижановська Юлія
Євгенівна

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор
Княжева Ірина Анатоліївна

Одеса – 2025

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗВО – заклад вищої освіти

ОК – освітній компонент

ОПП – освітньо-професійна програма

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

Д – достатній рівень

З – задовільний рівень

П – початковий рівень

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ЦІННІСНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	12
1.1. Визначення сутності феноменів «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до соціального довкілля»	
1.2. Ціннісне виховання в сучасній педагогічній науці: стан вивчення та підготовка майбутніх педагогів до його здійснення	20
1.3. Сутність, структура і показники підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля	30
Висновки з першого розділу	43
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО ДОВКІЛЛЯ	46
2.1. Діагностична методика і результати підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля	46
2.2. Експериментальна методика формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля	57
2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження рівнів підготовленості майбутніх вихователів ЗДО	

до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля	68
Висновки з другого розділу	70
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві, яке стрімко змінюється під впливом соціальних запитів і проблем, глобалізації, цифрової трансформації, культурного розмаїття, значно зростає потреба у формуванні у дітей ціннісного світобачення. Надзвичайної актуальності ця проблема набуває сьогодні, коли Україна потерпає від навали тих, для кого загальнолюдські цінності є пустим звуком і розмінною монетою. Також важливо враховувати нові соціальні реалії: зростаючу розмитість меж між реальним і цифровим соціальним середовищем, проблеми індивідуалізму, толерантності, емоційного вигорання, а також потребу в адаптації дітей до розмаїття соціальних ролей і контекстів. Усе це вимагає від вихователя високого рівня професійної чутливості, гнучкості та ціннісної зрілості. За цих умов особливої ваги набуває питання підготовки майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля як основи подальшої громадянської, моральної та емоційної зрілості.

Дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку особистості, коли закладаються базові уявлення про світ, суспільство, людей і моральні норми. Саме в цей час дитина починає усвідомлювати себе як частину соціального середовища, формує первинне уявлення про «іншого», вчиться взаємодіяти, співпереживати, допомагати, дотримуватись правил співжиття. Водночас, без системного педагогічного керівництва ці процеси залишаються випадковими й поверховими. У цьому контексті роль вихователя закладу дошкільної освіти набуває ключового значення, оскільки саме він стає провідником виховання у світ соціальних стосунків, моральних орієнтирів, людяності, доброзичливості, поваги до інших. Від рівня його професійної підготовленості, зокрема й від здатності свідомо й цілеспрямовано формувати у дітей ціннісне ставлення до соціального довкілля, залежить

якість особистісного зростання дошкільника. Проте сьогодні у підготовці майбутніх вихователів ця складова ще недостатньо акцентована, фрагментарно представлена в навчальних програмах і часто не має чіткої методичної основи.

Окрему увагу варто звернути на те, що сучасна освітня парадигма має практико і ціннісно зорієнтовані вектори, що вимагає перегляду традиційних підходів до підготовки педагогів, які мають бути готовими діяти як фасилітатори ціннісно-морального розвитку, створювати педагогічні ситуації, що активують емпатію, взаєморозуміння, повагу, соціальну відповідальність.

Відтак, актуальність дослідження підготовки майбутніх вихователів ЗДО до формування у дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля зумовлена:

- потребою забезпечити гармонійний соціально-моральний розвиток особистості дитини з раннього віку;
- запитами сучасного соціокультурного середовища, що вимагають нових підходів до виховання;
- необхідністю переорієнтації системи вищої педагогічної освіти на формування професійної спроможності вихователя до ціннісної педагогічної взаємодії;
- стратегічною важливістю формування майбутніх громадян, здатних до взаємоповаги, толерантності, співжиття й співпраці у плюралістичному суспільстві.

Отже, зазначена проблема не лише є актуальною, а й потребує всебічного науково-практичного осмислення, оновлення змісту і методів професійної підготовки вихователів, здатних формувати в дітей глибоке, особистісно значуще ціннісне ставлення до соціального оточення як важливу складову майбутньої соціальної інтеграції та життєвої успішності.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти посідає важливе місце в сучасному освітньому дискурсі й розглядається як одна з пріоритетних сфер науково-педагогічного пошуку в Україні. Упродовж останніх десятиліть проблема професійної підготовки вихователя ЗДО активно досліджувалась у вітчизняній педагогічній науці в різних аспектах: концептуальному, змістовому, технологічному, аксіологічному, компетентнісному, особистісному. Її наукове осмислення здійснювали такі сучасні українські дослідники, як Т.Андрющенко, Г.Беленька, О.Богініч, А.Богущ, І.Дичківська, Л.Загородня, Н.Кічук, І.Княжева, О.Ковшар, О.Кононко, Ю.Косенко, Т.Лесіна, О.Листопад, М.Машовець, Р.Найда, Л.Пісоцька, Т.Піроженко, Т.Поніманська, І.Рогальська-Яблонська, С.Титаренко та ін.

Аксіологічний складник процесу виховання підростаючого покоління розкритий у науковому доробку І.Беха, А.Богущ, Н.Головіної, І.Зязюна, Т.Калюжної, С.Ладивір, В.Маршицької, В.Москалець, Н.Непомнящої, Н.Ничкало, В.Огнев'юка, З.Плохій, Ю.Приходько, М.Роганової, І.Степаненко, О.Удовенко та інших вітчизняних дослідників. Західна наукова школа залишила глибокий слід у дослідженні цієї проблематики, про що свідчать концептуальні напрацювання таких європейських і північноамериканських авторів, як В.Віндельбанда, М.Гартмана, Г.Рікєрта, В.Дільтея, Е.Кассієра, Е.Гусерля, Г.Зіммеля, А.Швейцера, А.Тойнбі, К.Ясперса та ін.

Разом з тим, низка аспектів професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, зокрема таких, що стосуються формування ціннісного світогляду, ставлення до соціального довкілля, здатності до етичного супроводу розвитку дитини, залишаються недостатньо дослідженими й потребують подальшого осмислення та наукової розробки. Саме це і зумовлює актуальність подальших пошуків у цьому напрямі та його методичного опрацювання та вплинуло на вибір теми дослідження

«Підготовка майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерське дослідження виконано в межах наукової теми кафедри дошкільної педагогіки «Наукові засади забезпечення сталого розвитку професійної діяльності майбутніх педагогів» № 012U000212, що включена до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

Мета дослідження: розробити й експериментально апробувати методику діагностики і формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до соціального довкілля», «підготовленість майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля».

2. Розробити компоненти, показники та визначити рівні сформованості підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

3. Розробити, впровадити й довести ефективність експериментальної методики формування підготовленості майбутніх вихователів до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

Об'єкт дослідження: професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів ЗДО.

Предмет дослідження: формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

Методи дослідження:

- теоретичні: для теоретичного осмислення та дефініювання основних категорій дослідження «цінність», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до соціального довкілля», «підготовленість майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля» використано метод аналізу та узагальнення наукової літератури; методи аналізу й систематизації інформації забезпечили цілісне бачення проблеми та стали основою для визначення компонентів і показників сформованості підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля;
- емпіричні: діагностувальні методи (тестування, опитування, анкетування тощо), застосовано для діагностики рівнів сформованості підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля; формувальний експеримент проведено з метою упровадження методики формування підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до цілеспрямованого формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля; прикінцевий етап експерименту, математичні методи використано для перевірки ефективності розробленої експериментальної методики формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота проведена на 1-2 курсах бакалаврату спеціальності 012 – дошкільна освіта факультету дошкільної педагогіки та психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

До участі в дослідженні було залучено 23 майбутні вихователі закладів дошкільної освіти.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні діагностувальної та формувальної методик експериментального дослідження підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» та усеукраїнській науково-практичній конференції (Одеса, 2025).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в науковій статті – Діяльнісний підхід до формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до явищ суспільного життя, яку опубліковано у збірнику *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м.Одеса, Україна, 20–21 лютого 2025 року). Одеса: Університет Ушинського, 2024. С.101–106.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох основних розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Список використаних джерел включає 70 найменувань українською та англійською мовами. Повний обсяг роботи становить 105 сторінок, з яких 76 сторінок припадає на основний текст. Робота вміщує 2 таблиці, 1 рисунок та 5 додатків загальним обсягом 21 сторінка.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ЦІННІСНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1.1. Визначення сутності феноменів «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до соціального довкілля»

Дошкільний вік справедливо розглядається як період початкового становлення особистості, під час якого формується базис психоемоційного, морального та соціального розвитку людини. Саме в цей час закладається система ставлень, що виступає не лише психологічним механізмом адаптації до навколишнього світу, а й ціннісним ядром особистості, яке визначає поведінку, моральні орієнтири, способи взаємодії з соціальним довкіллям.

У дошкільному віці дитина вперше переживає свідоме включення у систему соціальних стосунків, у процесі чого засвоює базові суспільні цінності через спілкування, гру, моделювання дорослих ситуацій, ідентифікацію з емоційно значущими дорослими. Водночас формуються перші уявлення дитини про добро і зло, справедливість, дружбу, допомогу, відповідальність, тобто ті категорії, що й становлять зміст ціннісного ставлення до соціального довкілля.

Однією з провідних ознак особистості, яка формується вже на ранніх етапах онтогенезу, є здатність до суб'єктивного емоційно-сміслового ставлення до навколишнього світу. Сформованість у дитини власного ставлення до довкілля, побудованого на загальнолюдських цінностях – це ключова умова її гармонійного розвитку, морального зростання та соціалізації. Саме тому особливого значення набуває необхідність наукового пошуку ефективних засобів і підходів до формування такого ставлення вже на дошкільному етапі розвитку особистості.

У сучасній психології термін «ставлення» посідає центральне місце в розумінні структури особистості. Особистість є системою її ставлень до світу; саме ці ставлення визначають і зміст, і спрямованість внутрішнього життя людини.

Актуальність дослідження природи психологічних ставлень посилюється тим, що саме вони визначають життєву позицію людини, її вибір поведінкових стратегій, взаємодію з соціумом, моральну орієнтацію. Як зазначають психологи, поняття ставлення охоплює не лише об'єктивну взаємодію особистості з соціальним середовищем, а й її глибинну, суб'єктивну позицію в ньому. Це не просто реакція на зовнішні впливи, а вияв індивідуального досвіду, мотивацій, емоцій, переконань, які разом формують цілісну психологічну реальність [42, с. 92].

На думку таких учених, як Л.Мацко, М.Прищак, В.Годлевська [44], ставлення – це інтегративна характеристика особистості, що об'єднує когнітивну, емоційну й поведінкову сфери. Воно накладає відбиток на всі психічні процеси та властивості людини (мислення, пам'ять, уяву, мотивацію) і водночас саме залежить від них. Цей взаємозв'язок особливо помітний у дошкільному віці, коли дитина тільки навчається відчувати, оцінювати й усвідомлювати соціальні явища та розуміти себе як частину соціального простору.

О.Єжова вказує, що ставлення як психологічна категорія є надзвичайно складним і багатовимірним утворенням, що відображає динамічний зв'язок особистості з навколишньою дійсністю. Це внутрішньо організована система вибіркового, свідомого зв'язків, які формуються на перетині особистісних потреб, соціального досвіду та індивідуального сприйняття реальності. Таке розуміння ставлення охоплює як раціональний, так і емоційний, а також поведінковий компоненти. У цьому контексті ставлення виконує функцію посередника між внутрішнім світом людини і зовнішнім середовищем. Воно формується на основі життєвого досвіду,

тобто через особисту участь у діяльності, міжособистісній взаємодії, пізнанні, оцінюванні, рефлексії. Особливо важливо те, що ставлення завжди враховує перспективу, адже воно не тільки відображає минуле, а й спрямоване у майбутнє: визначає очікування, наміри, схильності до певної поведінки. У цьому полягає його прогностична й регулятивна роль.

Оскільки ставлення є вибіркоким, воно відображає унікальний спосіб реагування особистості на навколишню дійсність. Один і той самий об'єкт може викликати різні ставлення в різних людей залежно від їхніх потреб, цінностей, попереднього досвіду, культурного контексту. Ця індивідуальність зумовлює неповторність особистісного світу, адже система ставлень є своєрідним «фільтром», через який людина інтерпретує світ і взаємодіє з ним.

З педагогічної точки зору, саме ставлення є основою для формування цінностей. Якщо знання ще можуть бути нав'язані, то ставлення формується тільки через переживання, діяльність, діалог і власний досвід дитини. Тому виховання має створювати умови для особистісного переживання сенсів, у яких дитина відкриває для себе значущість об'єктів, явищ, норм і моделей поведінки [16, с. 52].

Психологи стверджують, що ставлення формується через пізнання, але пізнання також залежить від уже наявного ставлення. Тобто, психічна діяльність не є механічним відображенням дійсності, а це її суб'єктивно зумовлене осмислення, в якому емоційна, моральна та ціннісна складова є не менш значущою, ніж пізнавальна. У самому акті пізнання вже закладено ставлення (позитивне, насторожене, або байдуже), що зумовлює подальші вчинки дитини [28].

З огляду на це, ставлення, як психічне утворення, має подвійну природу: з одного боку, воно є результатом особистого досвіду дитини у взаємодії зі світом, а з іншого є механізмом, що визначає характер цієї взаємодії в майбутньому. Як зазначає Ю.Приходько, ставлення – це

суб'єктивний, заснований на індивідуальному досвіді, вибірковий зв'язок людини з різними значущими для неї сторонами дійсності [57, с. 7]. Така вибіркковість не випадкова, вона є проявом емоційно-ціннісного досвіду, який дитина формує у спілкуванні з близькими людьми, у процесі гри, навчання, культурного засвоєння соціального простору.

Таким чином, ставлення у дошкільника є реальним механізмом осмислення світу і себе в ньому. Воно виступає одночасно і наслідком уже набутих переживань, і фактором подальшого розвитку, який визначає, як дитина сприйматиме соціальні події, інтерпретуватиме вчинки інших і будуватиме власну поведінку. Звідси логічно випливає, що ефективно ціннісне виховання в дошкільному віці має бути спрямоване значною мірою на формування емоційно насиченого, позитивного досвіду міжособистісних взаємин, моральних вчинків, рефлексивного осмислення себе у світі.

У сучасному науковому дискурсі спостерігається багатовимірний підхід до осмислення феномену цінностей, що відображає складність і глибину цього поняття. Дослідники акцентують увагу на різних аспектах їхнього буття та функціонування в структурі особистості й суспільства:

Як норми, еталони чи ідеали, до яких особистість має прагнути у процесі свого морального та соціального зростання. Цього підходу дотримуються Л.Виготський, Г.Оллпорт, які розглядають цінності як стандарти поведінки, що регулюють людські вчинки відповідно до очікувань суспільства.

Як результат матеріальної та духовної активності людини, що набуває значущості, коли задовольняє потреби особистості (С.Максименко, Г.Костюк). У цьому контексті цінності є не лише орієнтирами, а й реальними об'єктами життєвого вибору.

Як соціокультурні утворення, що втілюють суспільно значущі змісти, закріплені в традиціях, звичаях і нормах культури. Цю думку підтримує

М.Рокич, розглядаючи цінності як інтегровану частину культурного простору, що формує світогляд людини.

Як особистісні смисли, що мають індивідуальне значення та стають внутрішніми орієнтирами поведінки (Дж.Кітченз, М.Робертс, К.Уілсон, В.Франкл, Е.Фромм та ін.). Тут цінності постають не як зовнішні вимоги, а як глибокі внутрішні переконання, що спрямовують особистість у її пошуку сенсу життя.

Окрім згаданих, важливий вклад у розвиток аксіологічної проблематики внесли й сучасні українські науковці (І.Бех, В.Годлевська, Л.Мацко, О.Пометун, М.Прищак та ін.), які трактують цінності як базові смислові структури особистості, що формуються змалку й активно впливають на мотиваційну, емоційну та поведінкову сфери людини.

Згідно з тлумачним словником-довідником, цінність - це значущість того чи іншого об'єкта або явища для індивіда чи суспільства, яка набуває свого смислу не стільки через внутрішні властивості об'єкта, скільки через його включення в сферу людської життєдіяльності, систему інтересів, потреб і соціальних відносин. Такий підхід акцентує на тому, що цінність є відношення до речі, не об'єкт сам по собі, а його значення для людини.

Цінності є соціально зумовленими, але водночас вони мають глибоко особистісний характер. Один і той самий об'єкт може мати різну цінність для різних людей залежно від їхнього досвіду, переконань, життєвих установок. Це підкреслює суб'єктивно-об'єктивну природу цінностей: вони існують одночасно як елементи культури (соціального буття) і як компоненти внутрішнього світу особистості.

Критерії оцінки цінності того чи іншого явища чи об'єкта формуються через моральні принципи, ідеали, соціальні норми, цілі, настановлення, тобто через все те, що становить морально-світоглядну основу особистості. Через них цінності впорядковують і спрямовують поведінку людини, визначаючи, що для неї важливо, гідне, прийнятне чи неприйнятне.

Згідно з типологією, цінності можуть бути:

- матеріальними (наприклад, безпека, достаток, речі, що задовольняють фізичні потреби),
- суспільно-політичними (справедливість, свобода, демократія, соціальна відповідальність),
- духовними (любов, віра, краса, знання, творчість).

Крім того, вони бувають позитивними (ті, що сприяють розвитку особистості, суспільства, культури) та негативними (ті, що, попри свою привабливість, ведуть до деградації, руйнування, відчуження).

Особливої ваги набуває класифікація цінностей за масштабом впливу:

- соціальні, характерні для певної групи (нація, клас, спільнота),
- національні, що відображають духовну специфіку народу,
- загальнолюдські, тобто універсальні, спільні для людства (добро, справедливість, мир, гідність, толерантність).

Цінності виступають компасом людської діяльності, критерієм оцінки явищ, орієнтиром у світі морального вибору. Для педагогіки це поняття має принципове значення, оскільки цілеспрямоване формування цінностей є сутністю виховного процесу. Саме через засвоєння й переживання цінностей дитина формує своє ставлення до світу, інших людей, до себе, а отже стає повноцінною особистістю [64, с. 179].

Таким чином, уявлення про цінності у науці варіюється від нормативного і соціокультурного до особистісно-смислового виміру, що дозволяє глибше осмислити їх роль у становленні та розвитку людини.

У контексті педагогічної діяльності, спрямованої на формування всебічно розвиненої особистості дитини дошкільного віку, категорія ціннісного ставлення посідає фундаментальне місце. Як справедливо наголошує О.Кононко, визначення цінності та ставлення до неї слід розглядати в єдності двох аспектів: об'єктивного (цінність як вартість,

достойнство об'єкта) та суб'єктивного (цінність у свідомості людини, тобто її індивідуальна оцінка і ставлення) [28, с. 112–113].

Це методологічне розмежування надзвичайно важливе для педагогіки, адже дозволяє розглядати ціннісне ставлення не лише як когнітивне чи емоційне утворення, а як активну внутрішню спрямованість, яка трансформується у реальні вчинки, способи поведінки та життєві орієнтири дитини.

Таким чином, ціннісне ставлення, згідно з О.Кононко, – це активна суб'єктивна спрямованість, що належить до сфери цінностей свідомості та поведінки особистості [28, с. 112].

Це означає, що ставлення не є пасивною реакцією на об'єкти навколишнього світу. У цьому контексті особливої актуальності набуває теза О.Кононко про єдність оцінки та практичної дії. Вона стверджує, що «коли особистість розмірковує про цінне, вона не просто споглядає дійсність, а активно до неї ставиться» [28, с. 112], тобто виявляє ціннісну установку, яка стає основою її поведінкової стратегії.

Для дошкільника, у якого лише формуються моральні та соціальні орієнтири, ціннісне ставлення є не лише результатом виховання, а й засобом особистісного зростання. Воно:

- забезпечує переходи від зовнішньо заданих норм до внутрішньо прийнятих переконань;
- формує емоційне відношення до соціального світу – людей, подій, правил поведінки;
- визначає готовність дитини діяти відповідно до морально прийнятних моделей поведінки.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що формування ціннісного ставлення у дошкільному віці є наскрізною метою всього освітнього процесу в ЗДО, а не окремою педагогічною задачею.

З огляду на викладене, подальше дослідження проблеми формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку має ґрунтуватися на таких положеннях:

- ціннісне ставлення – це ключова інтегративна характеристика особистості, що виявляється на рівні емоцій, мотивацій, поведінки та рефлексії;
- формування ціннісного ставлення потребує організації середовища, що стимулює дитину до активного, усвідомленого переживання взаємодії з соціальним світом.

Педагог виступає як провідник цінностей, і саме від його власної аксіологічної позиції, професійної підготовленості та здатності моделювати виховні ситуації залежить успішність формування у дітей ціннісного ставлення.

Заважаючи на вищезазначене, ціннісне ставлення до соціального довкілля визначаємо як інтегративне особистісне утворення, що проявляється у суб'єктивно значущому, емоційно забарвленому, мотивованому ставленні дитини до навколишніх людей, соціальних норм, подій і явищ суспільного життя, заснованому на засвоєних морально-етичних, культурних і загальнолюдських цінностях. Це ставлення формується у процесі взаємодії дитини з дорослими та однолітками, опосередковується виховними впливами й соціальним досвідом, і визначає:

- як дитина сприймає соціальну реальність (оцінює вчинки, явища, норми);
- як вона реагує на неї емоційно (виявляє симпатію, емпатію, осуд, зацікавленість тощо);
- як вона взаємодіє з іншими (поведінково реалізує ціннісні орієнтири: допомагає, ділиться, співпереживає, виконує правила спільного життя).

Ключовими характеристиками ціннісного ставлення до соціального довкілля є:

- суб'єктивність, що формується на основі особистого досвіду дитини;
- цілісність, яка поєднує емоційне, когнітивне та поведінкове ставлення;
- орієнтація на цінності, яка базується на гуманістичних і соціальних нормах;
- соціальна спрямованість, що стосується ставлення до людей, соціальних ролей, груп, спільнот, традицій, правил.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що система ставлень, яка формується в дошкільному дитинстві – це ключовий чинник її особистісного зростання, соціалізації та моральної зрілості. Від того, наскільки педагогічно грамотно буде організований процес формування ціннісного ставлення до соціального довкілля, значною мірою залежить траєкторія особистісного розвитку дитини на наступних етапах її життя.

1.2. Ціннісне виховання в сучасній педагогічній науці: стан вивчення та підготовка майбутніх педагогів до його здійснення

Упродовж останніх десятиліть питання формування ціннісного ставлення до об'єктів і явищ навколишньої дійсності посіли одне з провідних місць у дослідженнях з дошкільної педагогіки. Такий зростаючий інтерес є не випадковим, адже сучасні трансформаційні процеси у суспільстві, глобалізація, цифровізація та культурна полівалентність створюють для особистості як нові можливості, так і серйозні проблеми. У цьому контексті особливої ваги набуває розуміння цінностей не як

абстрактних ідеалів, а як дієвих орієнтирів, що визначають вектор особистісного розвитку вже на етапі дошкільного дитинства.

Як зазначає І.Бех, формування особистості невідривно пов'язане з тим середовищем, у якому вона розвивається. Це середовище не є нейтральним чи абстрактним, оскільки насичене культурними смислами, нормами, символами, що в процесі історичного розвитку наділяються статусом суспільних цінностей. Такі елементи культури (від мови, звичаїв, мистецтва до моральних норм і моделей поведінки) стають носіями колективного досвіду, через який індивід входить у соціум. Проте, лише визнання цінності цих елементів конкретно людиною перетворює їх з об'єктивних суспільних конструктів на особистісно значущі цінності, тобто такі, що мають суб'єктивну вагу і активно впливають на світосприйняття та поведінку. Саме цей момент, а саме перехід від суспільного до особистісного і є ключовим у процесі формування ціннісного ставлення. Він не є автоматичним: людина не копіює пасивно систему цінностей, запропоновану їй суспільством, а здійснює вибірку інтеріоризацію, тобто критичний, свідомий чи підсвідомий відбір з усього культурного репертуару того, що є близьким, зрозумілим, прийнятним для неї особисто. Ця вибіркковість і є підґрунтям унікальності ціннісної системи кожної людини.

Водночас, ціннісне ставлення не існує ізолювано від поведінки чи діяльності. Воно не формується як абстрактне переконання чи теоретичне знання. Навпаки, лише через діяльність, у процесі взаємодії з об'єктами культури, соціальними явищами чи людьми, цінності набувають своєї реальної, практичної сили. Саме діяльність як спосіб життя, творчості, вибору, переживання детермінує появу й еволюцію ціннісного ставлення. Вона є полем, де цінність «перевіряється», актуалізується, закріплюється або, навпаки, відкидається.

Це положення має особливе значення для педагогіки, оскільки вказує на активну природу ціннісного виховання. Неможливо прищепити цінності

декларативно чи авторитарно. Дитина має пережити їх у діяльнісному контексті, зробити власний вибір, відчутти особисту значущість і смисл. Завдяки цьому формуються не просто уявлення про «добре» чи «погане», а внутрішні етичні орієнтири, які забезпечують моральну автономію особистості.

Таким чином, особистісна система цінностей є результатом творчої взаємодії індивіда із культурою, в якій важливу роль відіграє критичне мислення, емоційна чутливість, моральна рефлексія та досвід дії. Ця система завжди неповторна, індивідуально забарвлена й динамічна,

здатна змінюватися під впливом нових переживань, нових контекстів і нових форм взаємодії зі світом [3].

У дисертаційному дослідженні М.Роганової, що присвячене формуванню ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва, науково обґрунтовано необхідність впровадження цілісної методики, яка б синтезувала різні види мистецтв як ефективні засоби впливу на світосприйняття, емоційну чутливість і художньо-естетичне мислення дошкільників. Ключовою ідеєю дисертації є положення про те, що мистецтво виступає не лише як інструмент естетичного виховання, а як потужний канал духовного й морального впливу, здатний пробудити в дитині глибоке емоційне переживання краси природи, спонукати до особистісного ставлення до неї як до цінності. У роботі детально окреслено критерії, за якими можна діагностувати рівень сформованості такого ставлення у старших дошкільників. Це, зокрема:

- емоційно-естетичне реагування на природні явища, здатність бачити красу у навколишньому світі;
- знання та уявлення про естетичну цінність природи;
- здатність до художньо-образного сприймання об'єктів природи через твори мистецтва;
- уміння відображати враження від природи у творчій діяльності;

- активна практична участь у взаємодії з природою — догляд за рослинами й тваринами, естетизація побуту через природні елементи.

Дисертаційна методика реалізується у вигляді комплексного педагогічного процесу, що включає три основні етапи: емоційно-чуттєве сприймання природи через безпосередній контакт із нею; освоєння художнього образу природи у процесі інтегрованих занять з мистецтва (музика, живопис, література); художньо-естетична діяльність - створення власних образів природи в різних видах творчості (музичній, образотворчій, театральній, словесній).

Важливу роль у методиці відіграє створення художньо-естетичного комплексу як поєднання творів мистецтва різних жанрів, об'єднаних спільним образом природи. Такий підхід дозволяє розкрити емоційно-естетичний потенціал мистецтва в повному обсязі, поглибити сприймання дитиною краси природи, активізувати її внутрішній естетичний досвід і творчий потенціал.

У процесі формування ціннісного ставлення до природи виділено низку педагогічних умов, що забезпечують ефективність методики:

- комплексне використання різних видів мистецтв як засобу пізнання краси природи;
- створення позитивного емоційного фону під час взаємодії з природою;
- дотримання вікових та індивідуальних особливостей дошкільників;
- стимулювання творчої активності дитини;
- поетапність, системність та послідовність освітнього впливу;
- активна співпраця з родинами вихованців;
- високий рівень мистецької компетентності педагога;
- матеріально-методичне забезпечення художньо-естетичної діяльності [59].

Проблема формування ціннісного ставлення у старшому дошкільному віці знайшла ґрунтовне відображення в дослідженні В.Маршицької, яка аргументовано доводить, що саме цей віковий етап є принципово важливим для закладення основ моральної орієнтації особистості. Її позиція ґрунтується на психологічно обґрунтованих передумовах: у дітей віком 5–6 років активно розвиваються наочно-дійове та наочно-образне мислення як ті когнітивні механізми, які забезпечують сприйняття, інтерпретацію і первинну оцінку явищ навколишньої дійсності. На цьому етапі розвитку старші дошкільники демонструють дедалі вищу здатність до розуміння причинно-наслідкових зв'язків, соціальних ролей, а також моральних норм, які регулюють взаємодію між людьми. Завдяки зростаючій когнітивній гнучкості, діти здатні не лише відтворювати поведінкові моделі, а й осмислювати їх значущість. Це створює передумови для формування не лише ситуативних, а й більш стабільних ціннісних орієнтацій, що поступово стають основою особистісного ставлення до світу, інших людей, до себе.

Особливої уваги вчена надає емоційній сфері дошкільника як важливому чиннику морального розвитку. У цьому віці діти виявляють підвищену емоційну чутливість, співпереживання, здатність до емпатії є сприятливим тлом для формування моральних почуттів, зокрема таких як доброзичливість, справедливість, відповідальність. Утворення перших етичних інстанцій (внутрішніх моральних регуляторів поведінки) ще один показник того, що дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку системи особистісних ставлень.

Діти 5–6 років, а саме це є передшкільний вік, уже мають потенціал до самостійного спілкування не лише з дорослими, а й із соціальним та природним довкіллям у ширшому сенсі. Їхнє пізнавальне й емоційне залучення до реального світу дозволяє не лише адаптуватися до середовища, а й активно взаємодіяти з ним, формуючи перші уявлення про морально-ціннісні норми. Такий досвід є критично важливим, адже саме в цей період

закладаються основи внутрішньої позиції дитини як суб'єкта ціннісного вибору. В.Маршицька виявляє тісний зв'язок між когнітивним, емоційним і моральним розвитком старших дошкільників [43]. Її висновки підтверджують необхідність свідомого й системного педагогічного впливу, який має бути спрямований на стимулювання морального мислення, розвиток емпатії та формування ціннісного ставлення до різноманітних аспектів навколишнього світу. Усе це доводить важливість передшкільного періоду як унікального вікна можливостей для закладання основ гуманістично зорієнтованої особистості.

У науковій розвідці Л.Безрукової переконливо доведено, що фундаментальними характеристиками особистості стають її здатність до культурної ідентифікації, здобуття та інтеріоризації цінностей культури, а також свідомий вибір культуровідповідного способу життя. Йдеться не лише про пасивне засвоєння культурних норм, а про активну участь у створенні, відтворенні та збереженні культурного простору. Така самодетермінація в культурі є процесом складним і багатовимірним, особливо в умовах постійних соціокультурних змін. Саме тому педагогіка раннього віку дедалі частіше розглядає дошкільне дитинство як критично важливий період для формування не лише когнітивних структур, а й основ ціннісного світогляду.

Підкреслюється, що культурна ідентичність особистості нерозривно пов'язана з її здатністю до самоусвідомлення у просторі культури, з умінням робити морально виважений вибір, спираючись на засвоєні ціннісні орієнтири. Це передбачає наявність у дитини вже на дошкільному етапі емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, здатності розрізняти «добре» і «погане», «своє» і «чуже», формувати почуття приналежності до певної культурної традиції. Отже акцентується увагу на необхідності розширеного підходу до виховання у дошкільному віці. Мова йде про глибинне ціннісне налаштування особистості, яке стає основою для її подальшого духовного, морального й культурного зростання. Усе це

вимагає від педагогів нової чутливості до культурного контексту, індивідуальних особливостей дітей та актуальних викликів сучасного світу.

У контексті формування особистості на етапі раннього й середнього дитинства особливої уваги заслуговує позиція О.Крюкової, яка визначає ключові принципи виховної роботи, орієнтованої на становлення ціннісних орієнтацій. Авторка наполягає на необхідності системного, гуманістично спрямованого підходу, де кожен компонент виховного процесу є не ізольованим впливом, а частиною цілісної педагогічної стратегії.

Перш за все, виховання ціннісного світогляду має ґрунтуватися на принципі цілісного сприйняття картини світу. Це означає, що дитина повинна бачити не розрізнені явища й фрагменти дійсності, а досягати навколишній світ як взаємопов'язану, гармонійну систему, де природа, культура, людина і суспільство перебувають у тісній єдності. Такий світогляд закладає підґрунтя для формування глибших морально-естетичних орієнтирів, у яких краса, добро і гармонія виступають взаємопідсилюючими категоріями.

Другим важливим принципом є відображення цієї цілісності засобами мистецтва. Саме мистецтво, як вважає О.Крюкова, володіє унікальною здатністю емоційно насичено, образно та інтуїтивно доносити складні філософські, моральні й культурні смисли. Через музику, живопис, поезію, театр діти отримують не лише естетичну насолоду, але й безпосередній досвід переживання цінностей (краси, любові, співчуття, благородства). Це особливо важливо на дошкільному етапі, коли словесно-логічне мислення лише формується, і саме емоційно-образна сфера є провідною в засвоєнні моральних змістів.

Наступним принципом, що формує підвалини зрілої особистості, є самостійний вибір морально-естетичних цінностей, що базуються на гуманістичних ідеалах. Дослідниця наголошує: дитина не повинна механічно засвоювати нав'язані норми, а має бути залученою до пошуку

власних орієнтирів, переживати моральні дилеми, обирати між цінностями на основі внутрішніх переконань. У цьому контексті важливо створювати освітнє середовище, яке не тільки демонструє взірці, а й стимулює критичне мислення, емпатію, етичну рефлексію.

Також виховання повинно мати суспільну спрямованість дії, тобто формувати в дитини відчуття своєї відповідальності перед іншими, готовність діяти не лише задля власного блага, а й в інтересах колективу, громади, природи, нації. У цьому сенсі ціннісне виховання набуває соціального виміру: моральні принципи, сформовані у дошкільному віці, надалі визначають активну життєву позицію особистості.

Завершальним, але не менш вагомим принципом є прагнення до ідеалу, до духовного опанування цінностями людства. Ідеал у педагогічному сенсі є орієнтиром, що формує напрям розвитку дитини. Ідеал надихає, надає смислу повсякденним діям, дозволяє дитині мислити в категоріях вищого сенсу, добра, справедливості [34, с. 91].

У контексті професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу особливого значення набуває ціннісна свідомість педагога, яка виступає не лише елементом його особистісної зрілості, а й фундаментальною передумовою формування ціннісного ставлення до природи в дітей. Саме вихователь є безпосереднім транслятором і носієм моральних, естетичних та екологічних орієнтацій, а тому його внутрішній світ, уявлення про взаємодію людини з природою, система пріоритетів і мотивацій мають бути об'єктом цілеспрямованої педагогічної рефлексії та вдумливої корекції в процесі професійної підготовки.

Г.Тарасенко, досліджуючи ціннісну орієнтація майбутнього фахівця щодо природи, вказує, що вона за своєю суттю, є індикатором рівня його екологічної культури, моральної відповідальності та педагогічної зрілості. Важливо, щоб студент-педагог усвідомлено визначав свої домінантні

установки щодо взаємодії з довкіллям, розуміючи, що вони можуть формуватися за різними траєкторіями:

- утилітарно-споживацькою, коли природа сприймається як ресурс для задоволення потреб людини,
- естетичною, що передбачає емоційне, споглядальне ставлення до природного середовища,
- ідеально-творчою, яка відображає активну духовну взаємодію з природою як цінністю, або еклектичною, в якій наявні суперечливі, неузгоджені елементи в оцінці природи.

Домінування утилітарного підходу є тривожним симптомом, який свідчить про деформовану ціннісну свідомість, неспроможну забезпечити екологічно виважене та морально виправдане педагогічне керівництво. Така позиція, заснована на ідеї переваги людини над природою та ігноруванні її самоцінності, не тільки суперечить засадам сталого розвитку, а й перешкоджає формуванню у дітей цілісного, етичного й дбайливого ставлення до навколишнього світу [63].

Отже, переосмислення ціннісних орієнтирів майбутнього вихователя це обов'язкова умова ефективної професійної підготовки. Педагог має не лише володіти знаннями про довкілля, а й жити в гармонії з ним, бути моральним прикладом, здатним надихати дитину до дбайливого ставлення до всього живого через власне емоційне, естетичне та діяльнісне залучення до взаємодії з довкіллям.

Як вказує І.Бех, ціннісні орієнтації педагога є внутрішнім механізмом професійної саморегуляції, що координує діяльність на всіх рівнях: когнітивному, емоційному, мотиваційному, вольовому та поведінковому. Виконуючи функцію внутрішньої координації, ціннісні орієнтації визначають зміст і спрямованість психічних процесів, зокрема активізують емоційно-вольову сферу, формують стиль педагогічного мислення та слугують базою для педагогічної інтуїції, чутливості до моральних смислів.

Однак їхній вплив не обмежується лише внутрішньою регуляцією. Ціннісні орієнтації є механізмом соціалізації і самовизначення, виконують пошукову, мотивотворчу та інструментальну функції, адже через них особистість педагога інтеріоризує соціально значущі аксіологічні підходи, трансформуючи їх у власні внутрішні переконання. Це дає змогу не лише осмислювати педагогічну реальність крізь призму гуманістичних цінностей, а й діяти відповідно до них, що, своєю чергою, визначає якість і результативність професійної взаємодії з дітьми [3].

Особливої значущості набуває ціннісно-орієнтаційна діяльність педагога, яка, як справедливо зазначає В.Огнев'юк [51], не просто формує знання про сутність об'єктів, а створює ціннісні зв'язки між суб'єктом і об'єктом, що мають об'єктивно-суб'єктивний характер. Це означає, що педагог не просто отримує інформацію про природу як про частину довкілля, а надає їй особистісного сенсу, розпізнає в ній поліфункціональну цінність (естетичну, етичну, екологічну, пізнавальну, духовну).

Саме в процесі такої діяльності формується фундамент гуманістично зорієнтованої професійної позиції вихователя. Вона ґрунтується не на декларативному знанні, а на внутрішньо прийнятих орієнтирах, які впливають на педагогічні рішення, вибір форм і методів роботи з дітьми, стиль взаємодії з природним і соціальним довкіллям. Отже, ціннісні орієнтації виступають «ядром» суб'єктивної мотивації педагогічної діяльності, детермінуючи глибину включення особистості вихователя у виховний процес і забезпечуючи моральну цілісність його впливу на формування ціннісної свідомості вихованців.

1.3. Сутність і структура і показники підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля

Сучасна парадигма дошкільної освіти акцентує увагу не лише на розвитку когнітивної та емоційної сфер дитини, а насамперед на формуванні її ціннісного світогляду, що ґрунтується на здатності співпереживати, взаємодіяти, відповідально діяти у соціумі та екологічному середовищі. В цьому контексті роль вихователя набуває особливого значення, адже саме він є безпосереднім модератором і провідником процесу ціннісного виховання в умовах закладу дошкільної освіти. Відтак, професійна підготовка майбутнього вихователя повинна бути спрямована не лише на засвоєння методик і знань, формування цілісної спроможності до професійної діяльності, що формулюється здебільшого в таких поняттях, як «компетентність», «готовність», «підготовленість».

Професійна підготовка майбутніх фахівців у сучасному науково-педагогічному дискурсі часто трактується не лише як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків, а передусім як динамічний процес цілеспрямованої організації освітнього середовища, у межах якого формуються суб'єктні риси особистості спеціаліста. У цьому контексті професійна підготовка розглядається як організована педагогічна взаємодія, що стимулює не пасивне засвоєння матеріалу, а активну діяльність здобувача освіти, спрямовану на набуття фахового досвіду [12, с. 375].

Відповідно до позиції Л.Боднар, професійна підготовка постає як цілісна система формування професійної спрямованості, що охоплює розвиток необхідних компетентностей, оволодіння способами розв'язання як типових, так і нестандартних фахових завдань [5]. У цьому контексті акцент переноситься з механічного засвоєння навчального матеріалу на розбудову

здатності студента самостійно, критично і творчо діяти в межах професійного поля. Важливою складовою цього процесу є не лише накопичення знань, але й інтеріоризація досвіду розв'язання реальних і змодельованих професійних ситуацій, що є запорукою поступового формування професійної ідентичності.

Т.Танько у своєму докторському дослідженні інтерпретує професійну підготовку як інтегровану систему організаційно-педагогічних заходів, що спрямовані на формування цілісного професійного потенціалу особистості [62]. Це визначення дозволяє поєднати зовнішній (освітньо-організаційний) і внутрішній (особистісно-психологічний) аспекти підготовки фахівця. З одного боку, професійна підготовка передбачає структуровану, науково обґрунтовану діяльність освітньої установи: програми, методики, навчальні технології, практичну підготовку. З іншого боку, вона орієнтована на внутрішню готовність особистості до реалізації професійної діяльності, яка виявляється не лише у володінні знаннями та навичками, а й у суб'єктивному переконанні у власній здатності діяти ефективно, у сформованому прагненні до професійної самореалізації. Особливо вагомим є включення у це визначення поняття професійної готовності як суб'єктивного стану, що підкреслює цінність емоційно-вольового, мотиваційного та аксіологічного компонентів у підготовці майбутніх фахівців. Адже саме від відчуття компетентності, впевненості у власних силах та наявності чіткої професійної мети залежить реальна здатність випускника до включення в професійне середовище. Отже, запропоноване Т.Танько визначення дозволяє розглядати професійну підготовку не як технічне освоєння набору дій, а як формування здатності до продуктивної діяльності в умовах реального професійного середовища, що ґрунтується на інтеграції знань, досвіду, особистісних якостей і професійної ідентичності.

У широкому розумінні підготовленість характеризується в словникових джерелах як «готовність до певної діяльності, здатність до неї» [7, с. 452].

У довідковій літературі поняття «підготовленість» трактується і як наявність підготовки до певної роботи, що передбачає комплекс набутих знань, навичок, умінь і якостей, які дозволяють успішно виконувати певну діяльність [60, с. 99].

У дослідженнях, присвячених професійному становленню майбутніх педагогів, поняття підготовленості дедалі частіше розглядається як комплексна, динамічна характеристика, що репрезентує не лише рівень опанування теоретико-методичного змісту, а й ступінь внутрішньої готовності до реалізації конкретних виховних завдань. Так, аналізуючи підготовленість майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, Л.Колбіна трактує її як узагальнення професійних настанов, знань, умінь і навичок, що спрямовані на соціалізацію особистості дитини молодшого шкільного віку [24, с. 8].

Такий підхід дозволяє сприймати підготовленість не як статичний результат навчання, а як результативну якість, що є синтезом теоретичної обізнаності, педагогічної свідомості та практико-орієнтованої здатності діяти в умовах реального освітнього середовища.

Особливої уваги заслуговує запропонована Л.Колбіною структура підготовленості, яка охоплює:

- мотиваційно-настановчий компонент, що відображає ціннісну орієнтацію та професійну спрямованість педагога;
- змістовий компонент, який характеризує обсяг і глибину знань у сфері соціалізації молодших школярів;

- операційно-рефлексивний компонент, що фокусується на педагогічній майстерності, здатності до аналізу та самокорекції власних дій;
- оцінний компонент, який передбачає сформованість критеріїв ефективності виховної діяльності та здатність критично оцінювати результати педагогічного впливу.

Отже, підготовленість у її розумінні постає як багатовимірною якістю, що інтегрує знання, досвід, цінності та саморефлексію і забезпечує здатність майбутнього педагога виступати активним суб'єктом соціального становлення особистості молодшого школяра.

Питання визначення сутності професійної підготовленості майбутніх педагогів знайшло відображення у дослідженні С.Іваннікова, який трактує її як новоутворення, що виникає в результаті спеціальної цілеспрямованої підготовки до професійної діяльності [18, с. 16]. Такий підхід акцентує увагу на неприготованості як готовності у моменті, а на її становленні як результаті певної освітньої динаміки та системної взаємодії суб'єкта з професійно зорієнтованим контекстом.

У межах дослідження підготовленості майбутніх учителів початкової школи до застосування індивідуально-диференційованого підходу до фізичного виховання, науковець пропонує трьохкомпонентну модель, яка містить:

- теоретичний компонент, що охоплює знання щодо сутності процесів індивідуалізації та диференціації навчання, а також принципів їх реалізації в умовах освітнього середовища, зокрема в контексті фізичного виховання;
- практичний компонент, що відображає рівень сформованості умінь організовувати фізичну діяльність учнів із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, як під час уроків, так і в позаурочній діяльності;

- орієнтувально-цільовий компонент, який визначає ціннісно-мотиваційне підґрунтя педагогічної діяльності, пов'язане з формуванням чітких цілей диференційованого впливу на фізичний розвиток школярів.

У контексті дослідження професійної підготовленості майбутніх фахівців технічного профілю Л.Моторна розглядає природничо-наукову підготовленість як інтегративну характеристику, що охоплює здатність студента ефективно вирішувати як навчальні, так і професійні завдання, спираючись на фундаментальні природничо-наукові знання й уміння, у відповідності до вимог сучасної технічної освіти [50, с. 9]. Такий підхід відображає системний погляд на підготовленість як на багатовимірне утворення, що інтегрує знання, мотивацію та практичну компетентність.

У структурі підготовленості дослідниця виокремлює мотиваційний, когнітивний та операційний компоненти, які в сукупності формують цілісну основу для розвитку професійної майстерності. Мотиваційний компонент виявляється у внутрішній потребі студентів до вдосконалення знань у сфері природничих наук, позитивній емоційній налаштованості на їх опанування, а також у прагненні до самостійного здобуття, аналізу й дослідження теоретичних і практичних матеріалів. Когнітивний компонент охоплює глибокі теоретичні знання з природничо-наукових дисциплін, обізнаність щодо можливостей їх застосування у професійній діяльності, а також здатність пояснювати технічні явища крізь призму міждисциплінарних зв'язків. Операційний компонент репрезентує сформованість умінь аналізувати, синтезувати, експериментувати, розв'язувати прикладні задачі, формулювати висновки та адаптувати знання до нових професійних ситуацій. Зокрема, йдеться про здатність застосовувати природничо-наукові знання під час вивчення спеціальних дисциплін, а також у реальних професійних умовах, демонструючи при цьому елементи творчого мислення та раціоналізаторської ініціативи.

Отже, Л.Моторна підкреслює, що підготовленість не обмежується лише засвоєнням академічного матеріалу, а формується як багатокomпонентне утворення, яке забезпечує усвідомлене, діяльнісно орієнтоване й креативне використання знань у професійній практиці. Такий підхід може бути цінним також і для педагогічної освіти, оскільки він акцентує на усвідомленій мотивації, функціональному застосуванні знань і готовності до дій у змінних умовах як ознаках професійної зрілості сучасного фахівця.

У контексті професійної підготовки фахівців соціальної сфери В.Корнешук і М.Волошенко пропонують цілісне бачення підготовленості майбутніх соціальних працівників як інтегративної характеристики, що формується на основі комплексу набутих знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей. Така підготовленість, на думку дослідниць, є не лише сукупністю технічних чи функціональних характеристик, а й особистісним ресурсом, що визначає готовність і здатність до реалізації завдань соціальної роботи в реальних професійних умовах. Ключовою ідеєю дослідження є те, що підготовленість не можна зводити лише до володіння професійним інструментарієм. Вона виявляється також у ставленні суб'єкта до діяльності, його емоційній включеності, мотивації, рівні відповідальності, здатності до саморефлексії й управління емоціями, тобто в інтеграції особистісного й когнітивно-операційного аспектів.

У структурі підготовленості майбутніх соціальних працівників науковці виокремлюють такі компоненти:

- мотиваційний компонент, що відображає спрямованість особистості на оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для здійснення ефективної соціальної діяльності. Особливу роль відіграє потреба у професійному саморозвитку, а також мотиваційна орієнтація на якісну міжособистісну взаємодію;

- когнітивний компонент, який фокусується на змістовному аспекті підготовленості: знаннях щодо сутності, принципів, цілей і специфіки соціальної роботи як професійної практики;
- операційний компонент, що репрезентує практичну складову як сформованість ключових професійно значущих умінь і навичок, необхідних для реалізації соціальної допомоги, комунікації з клієнтами, вирішення соціальних проблем і завдань;
- емоційно-вольовий компонент визначає здатність майбутнього фахівця до саморегуляції, керування власним емоційним станом, мобілізації особистих ресурсів, а також до осмислення результатів власної діяльності, що є критично важливим у роботі з вразливими категоріями населення [30, с. 26].

Отже, підготовленість майбутніх соціальних працівників, згідно з позицією В.Корнещук та М.Волошенко, розглядається як системна й багаторівнева якість, яка об'єднує в собі не лише професійні компетентності, але й особистісну зрілість, емоційну стабільність та внутрішню мотивацію до здійснення значущої соціальної діяльності. Такий підхід є універсальним за своєю природою і може бути адаптований до інших сфер педагогічної практики, зокрема в підготовці майбутніх вихователів ЗДО до реалізації ціннісного виховання, оскільки також передбачає глибоку включеність особистості у виховний процес, емоційний резонанс, здатність до емпатії, саморефлексії та цілеспрямованої дії.

У дослідженні О.Листопада підготовленість майбутніх вихователів до управлінського забезпечення професійної діяльності розглядається як динамічна концентрація внутрішніх ресурсів особистості, що дозволяє ефективно регулювати власну діяльність у межах освітнього закладу. Це включає вміння проектувати, організовувати, контролювати та рефлексувати педагогічні процеси за умов наявності чітко сформованих особистісних установок, позитивної мотивації та творчої ініціативи. Розроблена структура

підготовленості включає п'ять взаємопов'язаних критеріїв, кожен з яких відображає окрему складову ефективної професійної дії:

- мотиваційний критерій фокусує увагу на глибинних причинах професійного вибору, ціннісній орієнтації майбутнього вихователя, наявності внутрішньої потреби реалізувати себе у сфері педагогіки та управління. Він охоплює мотиви вибору фаху, спрямованість на педагогічну діяльність, інтерес до управлінських функцій у ЗДО, потребу в досягненні професійних цілей, пізнавальні мотиви як джерело саморозвитку. Він є провідним, оскільки саме мотивована особистість здатна до глибокого включення у складні управлінсько-педагогічні процеси;
- когнітивний критерій репрезентує пізнавальну базу, що включає знання з теорії управління, основ дошкільної педагогіки, вікової психології, педагогічної діагностики, науково-дослідницької діяльності тощо. Осмислення ролі керівника, специфіки дошкільного середовища та володіння міждисциплінарними знаннями стають основою прийняття ефективних рішень у практиці управлінської діяльності;
- креативний критерій відображає творчий потенціал педагога в управлінській сфері. Сюди належать: гнучкість і швидкість мислення; здатність до синтезу й абстрагування; чутливість до педагогічних проблем; уява та фантазія; відчуття новизни й інноваційності в управлінні. Креативність тут постає як засіб розв'язання нетипових ситуацій, генерації нових управлінських стратегій, форм комунікації з дітьми, батьками й колективом;
- операційний критерій, що охоплює вміння й навички, пов'язані з плануванням, організацією, контролем та корекцією діяльності ЗДО, комунікативною взаємодією, управлінням персоналом і

ресурсами. Цей критерій є маркером прикладної реалізації когнітивних і мотиваційних ресурсів;

- рефлексивний критерій відповідає за здатність особистості до аналізу власної професійної діяльності, емоційної саморегуляції, самооцінки, визначення меж ефективності прийнятих рішень. Формування рефлексії є запорукою усвідомленого вдосконалення управлінських підходів, орієнтації на етичні та гуманістичні засади педагогіки [38, с. 167-168].

Аналізуючи вищезазначене і спираючись на дослідження Г.Беленької, О.Богінч, З.Борисової [55] дозволяє розглядати підготовленість майбутнього педагога як цілісний результат тривалого, поетапного процесу професійного становлення, який охоплює як засвоєння теоретичних основ педагогічної діяльності, так і набуття практичного досвіду. Вона виступає інтегративною характеристикою, що поєднує когнітивні, операційні, мотиваційні, комунікативні та особистісні компоненти фахової діяльності.

Теоретичний компонент підготовленості охоплює ґрунтовне засвоєння фундаментальних педагогічних і психологічних теорій, методик викладання, змісту навчальних дисциплін, що відповідають спеціалізації педагога, а також актуальних концепцій виховання й розвитку особистості. Водночас практичний компонент виявляється у здатності студента реалізовувати здобуті знання в умовах реального освітнього процесу, зокрема шляхом проходження педагогічної практики, участі в тренінгах, професійних проєктах, моделюванні педагогічних ситуацій.

Підготовлений педагог повинен не лише мати глибокі знання зі своєї фахової галузі, а й володіти ефективними методами навчання і виховання, здатністю до дидактичної адаптації матеріалу, індивідуалізації навчання, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Крім того, важливою ознакою підготовленості є сформованість соціальних і

комунікативних умінь, емоційної стійкості, педагогічного такту, здатності до розв'язання конфліктних ситуацій.

Рівень підготовленості майбутнього педагога може бути діагностований за допомогою різноманітних методів: кваліфікаційного оцінювання, психолого-педагогічного тестування, аналізу результатів педагогічної діяльності, експертної оцінки під час практики, а також через портфоліо фахових досягнень, яке дозволяє відстежити динаміку професійного зростання.

Ключовим критерієм підготовленості є відповідність професійним стандартам, які передбачають не лише володіння знаннями та навичками, а й дотримання етичних норм, орієнтацію на високі зразки педагогічної культури, здатність до безперервного професійного розвитку, саморефлексії та самоосвіти. Отже, підготовленість майбутнього педагога дає змогу ефективно здійснювати освітню діяльність, вирішувати педагогічні завдання різного рівня складності та створювати умови для розвитку особистості дитини.

Аналіз наукових досліджень дозволяє розглядати підготовленість як інтегрований результат освітнього процесу, що охоплює три ключові компоненти:

- когнітивний (знання),
- операційно-діяльнісний (уміння),
- аксіологічно-мотиваційний (цінності, ставлення, установки).

Вона передбачає не лише володіння теоретичними уявленнями про сутність ціннісного виховання, а й здатність практично реалізовувати відповідні підходи, забезпечуючи педагогічно доцільне, емоційно безпечне та морально наповнене освітнє середовище для дитини.

Ціннісне виховання дітей передбачає формування у них етичних орієнтирів, соціальних норм, емпатії, поваги до інших, екологічної свідомості, культурної та національної ідентичності. Майбутній вихователь

повинен мати чітке уявлення про вікові особливості морального розвитку дітей, закономірності становлення ціннісних орієнтацій у дошкільному віці, а також знати сучасні педагогічні стратегії, що сприяють цьому процесу (інтерактивні методи, емоційно-ціннісні ситуації, моральні дилеми, казкотерапія, соціальні ігри тощо).

Підготовленість як результат професійної підготовки проявляється у здатності педагога проєктувати й організовувати освітній процес із урахуванням завдань ціннісного виховання. Це передбачає навички інтеграції аксіологічного змісту в освітні ситуації, добір відповідних форм, методів і засобів, а також уміння створювати емоційно позитивне, морально й естетично наповнене середовище взаємодії.

Ключовою професійною характеристикою стає ціннісна зрілість самого вихователя, адже неможливо ефективно формувати цінності у дітей, не маючи власної чіткої аксіологічної позиції. Тому освітній процес у ЗВО повинен включати елементи рефлексивного самопізнання, аналізу власних педагогічних переконань, розвитку емоційного інтелекту та емпатії.

Підготовленість включає усвідомлену мотивацію до здійснення ціннісного виховання, готовність діяти неформально, креативно, морально відповідально. Тут важливо, щоб студент не просто оволодів методикою, а перейнявся її значущістю і на рівні особистісної зацікавленості, і на рівні професійної відповідальності. Формування такого ставлення неможливе без акценту на досвід активної педагогічної практики, що стимулює розвиток суб'єктної позиції майбутнього вихователя.

У сучасній педагогічній науці мотивація розглядається не лише як психофізіологічний механізм активізації діяльності, а як багатовимірна система внутрішніх переконань, установок, ціннісних орієнтирів, що забезпечують цілеспрямоване професійне зростання особистості. Саме в такому розумінні вона виступає основою сформованості професійної підготовленості. О.Городиська [10] справедливо підкреслює, що

мотиваційний чинник є не просто супровідним елементом навчального процесу, а його рушійною силою

Мотивація виконує подвійну функцію:

- активізуючу, що забезпечує залучення до освітнього процесу, формування професійних компетентностей та прагнення до самовдосконалення;
- ціннісно-настановну, яка обумовлює світогляд педагога, його готовність приймати соціально значущі виклики, зокрема ті, що пов'язані з вихованням у дітей передумов до статевої самосвідомості, норм етики взаємодії, поваги до інших та до себе.

Мотивовані вихователі, як зазначає авторка, гнучкіші в адаптації освітніх стратегій, краще орієнтуються у психолого-педагогічних особливостях дітей, уникають шаблонів та авторитарного підходу, прагнуть не лише «давати знання», а й формувати в дитини внутрішній ціннісний каркас, що забезпечує емоційно-безпечне зростання.

Високий рівень професійної мотивації також визначає готовність педагога до постійного оновлення знань, пошуку новітніх методик, активної участі у професійних спільнотах, що свідчить про становлення зрілого фахівця з розвиненою рефлексією та високою професійною відповідальністю.

Отже, можна стверджувати, що мотивація є структурним ядром аксіологічно-мотиваційного компоненту підготовленості майбутніх вихователів. Її рівень значною мірою визначає, наскільки ефективно буде реалізовано той чи той напрям виховання.

Відтак, підготовленість майбутнього вихователя до здійснення ціннісного виховання є підсумком його професійної підготовки й індикатором її якості. Вона відображає рівень інтеграції знань, умінь і цінностей, здатність до саморефлексії, педагогічного дизайну, етичної відповідальності та цілісного бачення своєї професійної місії. Формування

цієї готовності потребує оновлення змісту педагогічної освіти, впровадження аксіологічно орієнтованих практик, міждисциплінарних підходів і діалогічних форм взаємодії в системі ЗВО.

Підготовленість майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до здійснення ціннісного виховання дітей передшкільного віку визначаємо як це інтегровану професійно-особистісну якість, що виявляється у здатності майбутнього педагога цілеспрямовано, свідомо та ефективно реалізовувати завдання ціннісного виховання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Вона включає сформованість:

- теоретичних знань про сутність, зміст, принципи й методи ціннісного виховання;
- практичних умінь з організації педагогічної взаємодії, спрямованої на формування у дітей ціннісних орієнтацій;
- особистісної аксіологічної позиції, що виявляється у мотивації, емоційній залученості, етичній рефлексії та моральній відповідальності вихователя.

Отже, показниками когнітивного компоненту підготовленості майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля, що відображає рівень теоретичної обізнаності здобувача освіти щодо концептуальних засад ціннісного виховання в дошкільній освіті виокремлено:

- обізнаність із понятійно-категоріальним апаратом, структурою та принципами ціннісного виховання дітей передшкільного віку;
- знання соціально-педагогічних та психологічних основ формування ціннісного ставлення дітей до соціального довкілля.

Операційно-діяльнісний компонент, що характеризує сформованість практичних умінь та навичок організації педагогічної взаємодії з дітьми з метою реалізації завдань ціннісного виховання включає такі показники:

- уміння добирати та реалізовувати педагогічні методи, прийоми й форми, спрямовані на формування у дітей передшкільного віку соціально значущих цінностей;
- уміння планувати і реалізовувати заняття, спрямовані на формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку.

Показниками аксіологічно-мотиваційного компоненту підготовленості майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля, що характеризує внутрішню ціннісну налаштованість, смисложиттєві орієнтири майбутнього вихователя, його професійну мотивацію до здійснення ціннісного виховання дошкільників, відображає єдність ціннісної орієнтації (світогляд, переконання, установки) та мотивів до професійної діяльності, пов'язаної з формуванням цінностей у дітей обрано такі:

- сформованість емпатії;
- мотиваційна спрямованість на реалізацію завдань ціннісного виховання, що виявляється у стійкому інтересі до педагогічної діяльності, бажанні впливати на морально-соціальний розвиток дітей, потребі в професійному самореалізуванні в гуманістичному виховному контексті.

Висновки з першого розділу

Аналіз наукових джерел дозволив дійти висновку, що проблема формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у здобувачів освіти є надзвичайно актуальною в контексті проблем і запитів сучасного суспільства, яке потребує морально зрілої, соціально відповідальної, гуманістично орієнтованої особистості. Саме тому підготовка педагогів до здійснення ціннісного виховання має розглядатися як пріоритетний напрям у системі професійної освіти.

У межах підрозділу 1.1 було з'ясовано сутність ключових понять — «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до соціального довкілля». Цінність визначено як соціально зумовлену, але особистісно пережиту значущість об'єктів або явищ, яка формується в контексті життєдіяльності людини, її потреб і досвіду. Ставлення розглядається як індивідуалізована система зв'язків особистості з дійсністю, що має емоційно-мотиваційний характер і проявляється у поведінці. Ціннісне ставлення розглянуто як інтегрований результат осмислення, переживання та прийняття певних соціальних або моральних орієнтирів як особисто значущих. Ціннісне ставлення до соціального довкілля є формою вияву соціальної зрілості, здатності дитини до морального сприйняття оточення, активної участі у суспільному житті на основі гуманістичних принципів.

У підрозділі 1.2 проаналізовано стан вивчення проблеми ціннісного виховання в сучасній педагогічній науці, зокрема в дошкільній освіті, де особливо актуальним є формування у дітей морально-етичних орієнтирів через взаємодію з природним, соціальним та культурним середовищем. Показано, що передшкільний вік є сензитивним періодом для розвитку емоційно-ціннісної сфери. У цьому віці діти здатні усвідомлювати зв'язки між власною поведінкою і соціальними нормами, виявляти емпатію, співпереживати, осмислювати моральні смисли через гру, мистецтво, спілкування з природою та іншими людьми. Водночас виявлено, що підготовка майбутніх педагогів до реалізації ціннісного виховання залишається недостатньо структурованою і часто зводиться до формального ознайомлення з теоретичними положеннями без належного практичного й рефлексивного осмислення.

У підрозділі 1.3 з'ясовано сутність і структуру підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування у дітей ціннісного ставлення до соціального довкілля. Визначено, що ця підготовленість є складним

інтегрованим утворенням. Її рівень визначається глибиною педагогічного розуміння феномену цінностей, здатністю до морального вибору, розвиненою емоційною чутливістю, креативністю у використанні засобів мистецтва, гри, комунікації, а також готовністю бути моральним прикладом для дітей. Уточнено показники підготовленості, які можуть слугувати критеріями для подальшої діагностики та формувального впливу.

Отже, у процесі теоретичного аналізу було окреслено концептуальні засади підготовки майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку та визначено, що ключовим чинником ефективності цього процесу є цілеспрямована, методично обґрунтована підготовка вихователів, яка забезпечує їхню здатність створювати педагогічно цінне середовище й бути носіями високих моральних орієнтирів.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО ДОВКІЛЛЯ

2.1. Діагностична методика і результати підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля

Методи діагностики підготовленості майбутніх вихователів до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля добиралися і створювалися згідно з визначеною в підрозділі 1.3. структури підготовленості за компонентами та відповідними показниками.

Виокремлено такі компоненти підготовленості майбутніх вихователів до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля:

- 1) когнітивний з показниками:
 - обізнаність із понятійно-категоріальним апаратом, структурою та принципами ціннісного виховання дітей передшкільного віку;
 - знання соціально-педагогічних та психологічних основ формування ціннісного ставлення дітей до соціального довкілля.
- 2) операційно-діяльнісний з показниками:
 - уміння добирати та реалізовувати педагогічні методи, прийоми й форми, спрямовані на формування у дітей передшкільного віку соціально значущих цінностей;

- уміння планувати і реалізовувати заняття, спрямовані на формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку.

3) аксіологічно-мотиваційний з показниками:

- сформованість емпатії;
- мотиваційна спрямованість на реалізацію завдань ціннісного виховання.

Для діагностики першого показника когнітивного компоненту - обізнаності з понятійно-категоріальним апаратом, структурою та принципами ціннісного виховання дітей передшкільного віку було розроблено тестове завдання, що включало 20 запитань закритого типу з вибором однієї правильної відповіді із чотирьох запропонованих варіантів.

Зміст завдань був спрямований на виявлення рівня знань майбутніх вихователів ЗДО щодо ключових понять («цінність», «ціннісне ставлення», «соціальне довкілля» тощо), структурних компонентів ціннісного ставлення, принципів і педагогічних умов його формування, а також філософсько-педагогічних основ аксіології як теоретичного підґрунтя ціннісного виховання.

Рівні сформованості когнітивного показника визначались за такою шкалою:

18–20 балів – достатній рівень: свідчить про глибоке розуміння ключових понять і здатність до їх застосування в педагогічному контексті;

13–17 балів – задовільний рівень: вказує на часткове володіння теоретичними знаннями, що потребують уточнення і поглиблення;

0–12 балів – початковий рівень: демонструє фрагментарне або недостатнє знання теоретико-педагогічних засад ціннісного виховання, що вимагає цілеспрямованої корекційної роботи.

Повний текст тестового завдання подано в Додатку А.

Для виявлення рівня сформованості у майбутніх вихователів знань щодо соціально-педагогічних та психологічних основ формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля було розроблено спеціальну діагностичну методику, що має форму комплексної контрольної роботи з чіткою структурою та критеріями оцінювання. Методика складається з трьох взаємопов'язаних блоків, кожен із яких орієнтований на оцінювання окремих аспектів досліджуваного показника.

Перший блок включає 8 завдань закритого типу, кожне з яких передбачає вибір однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих варіантів. Запитання спрямовані на виявлення рівня знань студентів щодо:

- вікових психологічних особливостей дітей дошкільного віку;
- провідних психічних процесів, що впливають на формування ціннісного ставлення;
- значення соціального довкілля в процесі виховання;
- ролі вихователя як посередника між дитиною та соціальним середовищем.

Блок дозволяє виявити теоретичну поінформованість студентів і їхнє розуміння ключових соціально-педагогічних і психологічних категорій.

Другий блок складається з 4 завдань, кожне з яких передбачає встановлення відповідності між двома рядами понять або тверджень. Зміст завдань охоплює такі теми:

- зв'язок вікових особливостей дітей з педагогічними умовами їх виховання;
- тлумачення основних педагогічних і психологічних понять;
- механізми формування ціннісного ставлення (емпатія, наслідування, ідентифікація тощо);
- характеристики різних педагогічних підходів у контексті формування соціально значущих цінностей у дітей.

Цей блок спрямований на перевірку здатності майбутнього вихователя логічно мислити, узагальнювати та систематизувати знання.

Третій блок передбачав виконання одного завдання відкритого типу, у якому респондентам пропонувалося письмово відповісти на запитання-аналітику: Поясніть, як психологічні особливості дітей передшкільного віку впливають на процес формування ціннісного ставлення до соціального довкілля. Наведіть не менше трьох прикладів з педагогічної практики». Це завдання було спрямоване на виявлення вміння досліджуваних аналізувати педагогічні явища, аргументувати власну думку, застосовувати теоретичні знання на практиці та демонструвати особистісне розуміння професійних цінностей.

Відповідно до розробленої системи оцінювання, максимальна кількість балів, яку могли отримати учасники за виконання контрольної роботи складала 16 балів, із них:

Блок 1 (тести) – 8 балів (по 1 балу за правильну відповідь);

Блок 2 (відповідності) – 4 бали (по 1 балу за кожне завдання);

Блок 3 (мініесе) – 4 бали (оцінюється за критеріями повноти, логічності, прикладності та грамотності).

Відповідно до отриманих результатів визначали рівні сформованості показника:

13–16 балів – достатній рівень: студент володіє глибокими знаннями та здатен їх застосовувати у фаховій діяльності;

9–12 балів – задовільний рівень: знання сформовані частково, потребують уточнення та практичного закріплення;

0–8 балів – початковий рівень: спостерігається недостатня орієнтація в базових поняттях і механізмах, необхідне повторне вивчення теоретичного матеріалу (див. Додаток Б).

Для діагностики першого показника операційно-діяльнісного компоненту - уміння добирати та реалізовувати педагогічні методи,

прийоми й форми, спрямовані на формування у дітей передшкільного віку соціально значущих цінностей розробили ситуативну методику (Додаток В). Методика передбачала оцінювання здатності майбутніх вихователів ЗДО обирати педагогічно доцільні дії у типових або проблемних виховних ситуаціях, які потребують формування морально-етичних орієнтирів у дошкільників (доброді, чесність, відповідальність, взаємодопомога тощо).

Завдання подано у вигляді чотирьох педагогічних ситуацій, кожна з яких передбачає опис конкретної виховної події в дошкільному закладі. До кожної ситуації запропоновано три варіанти дій педагога, з яких лише один є методично обґрунтованим і сприяє цілеспрямованому формуванню тієї чи іншої соціально значущої цінності у дітей. Студент повинен обрати один правильний варіант для кожної ситуації.

Оцінювання результатів виконання методики здійснювалося за кількістю правильно обраних педагогічно доцільних варіантів дій у кожній із чотирьох запропонованих ситуацій. За кожну правильну відповідь нараховується 1 бал. Відповідно, максимально можлива сума балів становить 4. На основі отриманого результату визначався рівень сформованості операційно-діяльнісного показника:

Достатній рівень визначався у разі, якщо респондент набрав 4 бали. Це свідчить про високий рівень професійної готовності до реалізації завдань ціннісного виховання. Такий студент упевнено орієнтується у формах, методах і прийомах, які сприяють формуванню у дітей передшкільного віку соціально значущих цінностей, і здатен правильно застосовувати їх у типових педагогічних ситуаціях.

Задовільний рівень відповідає результату у 2 або 3 бали. Він вказує на часткове засвоєння відповідних умінь. Такий майбутній вихователь загалом орієнтується в основних підходах до ціннісного виховання дітей, однак припускається методичних неточностей або обирає менш ефективні варіанти дій.

Початковий рівень фіксувався, якщо студент набрав 0 або 1 бал. Це свідчило про несформованість умінь добирати й застосовувати педагогічні засоби, спрямовані на виховання соціально значущих цінностей у дітей передшкільного віку.

Для діагностики другого показника - уміння планувати і реалізовувати заняття (заходи), спрямовані на формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку, пропонувалося завдання з конструювання міні-заняття або виховного епізоду. Майбутній вихователь обирав конкретну тему або цінність (наприклад, «доброзичливість», «взаємодопомога»). На основі цієї теми коротко, у межах 10–12 речень, описував хід виховного епізоду, який може бути інтегрованим заняттям, грою або ситуацією спілкування. У описі потрібно чітко вказати:

- яку саме цінність буде формовано у дітей;
- які методи та прийоми педагогічного впливу будуть використані для цього;
- передбачуваний педагогічний ефект від проведеного епізоду.

Роботи оцінювалися за 5-бальною шкалою за такими критеріями:

Чіткість і логічність структури опису: наскільки послідовно і зрозуміло викладено хід заняття; відповідність обраних методів і прийомів поставленій цінності, тобто чи адекватно педагогічні засоби спрямовані на формування конкретної цінності; педагогічна доцільність: чи відповідає описаний епізод віковим особливостям дітей та цілям ціннісного виховання; креативність: наскільки нестандартним, творчим є підхід до організації заняття; педагогічна грамотність: використання коректної термінології, відповідність сучасним педагогічним підходам.

Рівні сформованості:

Достатній рівень: робота містить чітко сформульовану цінність, адекватні методи, логічну структуру, проявляється педагогічна доцільність і творчий підхід, що відповідає вимогам завдання;

Задовільний рівень: опис заняття є переважно правильним, але містить окремі недоліки у структурі, виборі методів або недостатню креативність;

Початковий рівень: опис є фрагментарним, не відповідає ціннісній темі, містить логічні помилки або відсутність педагогічної доцільності.

Наведемо приклад описаного з теми «Взаємодопомога» Мариною К. заняття: У рамках заняття «Дружня команда» ми формуємо цінність взаємодопомоги серед дітей. Через інтегровану гру, де діти виконують спільне завдання: побудувати спільний проект з конструктора, використовується метод колективної роботи та обговорення. Вихователь модерує діалог, сприяючи розвитку комунікативних навичок і умінню слухати одне одного. Застосовуються рольові ігри, де діти на практиці вчаться підтримувати та допомагати друзям. Передбачуваний педагогічний ефектом є формування позитивного ставлення до співпраці, розвиток емпатії, вміння діяти в команді та відповідальність за спільний результат. Заняття враховує вікові особливості і сприяє соціальному розвитку дітей.

Перший показник аксіологічно-мотиваційного компоненту – сформованість емпатії було діагностовано за допомогою теста А.Меграбяна і Н.Епштейна [56] (Додаток Д.) Ця методика є надійним психодіагностичним інструментом для вивчення рівня емоційної емпатії особистості як здатності до емоційного відгуку на переживання, емоційні стани та ситуації, що відбуваються з іншими людьми. Її особливістю є акцент саме на емоційному компоненті емпатії. Завдяки цій методиці можливо кількісно визначити індекс емпатійності, що відображає ступінь розвитку емпатичних тенденцій у досліджуваного. Отриманий показник дозволяє класифікувати емпатійність за п'ятиступеневою шкалою: дуже високий, високий, нормальний, низький та дуже низький рівень. Така градація дає змогу здійснювати як індивідуальний аналіз, так і порівняльні оцінки в груповій вибірці.

Попри те, що опитувальник початково був орієнтований на підліткову аудиторію (старшокласників), він успішно адаптований до використання у дослідженнях студентської молоді. У нашому випадку методика застосована до студентів другого курсу педагогічного спрямування як осіб, що перебувають у процесі професійного становлення й розвитку ключових особистісно-ціннісних якостей, зокрема емпатійності.

Опитувальник включає 25 тверджень закритого типу, які відображають ставлення особи до типових емоційних ситуацій, що виникають у міжособистісному спілкуванні. Твердження сформульовані як у прямій, так і в зворотній формі, що забезпечує надійність оцінювання.

Приклади запитань:

«На мій настрій сильно впливають довколишні» (пряме твердження);

«Маленькі діти плачуть без причини» (зворотне твердження).

Респонденти обирали одну з кількох запропонованих відповідей, залежно від ступеня згоди або частоти виявленої реакції:

не згоден / скоріше не згоден / скоріше згоден / згоден;

ніколи / зрідка / часто / завжди.

За допомогою системи балів, що присвоюються кожній відповіді відповідно до ключа, обчислюється загальний індекс емпатійності.

Методика дає змогу виявити загальний рівень емоційної емпатії та глибше проаналізувати тенденції до співпереживання, емоційного зараження, афективної чутливості як складових емпатійного реагування, критично важливих у контексті підготовки майбутнього педагога.

Для діагностики другого показника аксіологічно-мотиваційного компоненту - мотиваційна спрямованість на реалізацію завдань ціннісного виховання розроблено подано в Додатку Ж методику. Методика охоплює три блоки завдань, що в комплексі дозволяють оцінити ступінь мотиваційної спрямованості. Перший блок представлений у формі опитувальника, який складається з 12 тверджень. Студентам пропонується оцінити рівень згоди з

кожним із тверджень за чотирибальною шкалою: 1 – зовсім не згоден; 2 – скоріше не згоден; 3 – скоріше згоден; 4 – повністю згоден.

У твердженнях зачіпаються питання ціннісних орієнтацій у професійній діяльності, особистої значущості формування моральних якостей у дітей, а також власної ролі вихователя у цьому процесі. Частина тверджень має зворотну спрямованість (наприклад, щодо переважної ролі батьків у моральному вихованні або недоцільності роботи з цінностями у дошкільному віці). Під час оцінювання відповіді на ці твердження враховуються у зворотному порядку.

Другий блок включає 4 змодельовані ситуації з варіантами поведінки, що відображають різний рівень мотивації до реалізації завдань ціннісного виховання. Студентам необхідно обрати той варіант дій, який найточніше відповідає їхнім переконанням і ймовірній поведінці в реальній ситуації.

Варіанти відповідей диференційовано за рівнем прояву мотивації:

- достатній (3 бали) – ініціативна, ціннісно зорієнтована, педагогічно доцільна поведінка;
- задовільний (2 бали) – нейтральна або ситуативна участь;
- початковий (1 бал) – формальне ставлення або уникнення участі.

Завершальний блок передбачав написання короткого рефлексивного тексту у відповідь на запитання: Чому, на вашу думку, вихователь повинен приділяти увагу формуванню ціннісного ставлення до соціального довкілля в дітей передшкільного віку? Відповіді оцінювалися за трирівневою шкалою:

- 3 бали – наявність глибокого осмислення, власної позиції, педагогічної аргументації;
- 2 бали – загальна відповідь з розумінням суті;
- 1 бал – формальна, поверхова або нечітка відповідь.

Загальна кількість балів за всі три блоки становить максимум 63.

На основі суми набраних балів визначалися рівні мотиваційної спрямованості:

Достатній рівень (50–63 бали): характерна висока внутрішня мотивація, активна готовність реалізовувати завдання ціннісного виховання, усвідомлення важливості власної професійної ролі.

Задовільний рівень (35–49 балів): властива мотивація ситуативна або залежна від зовнішніх обставин. Потребує розвитку особистої включеності.

Початковий рівень (менше 35 балів): низька мотиваційна залученість, відсутність усвідомленого ставлення до завдань ціннісного виховання.

Для визначення загального рівня сформованості досліджуваної підготовленості враховуючи, що по кожній методиці пропонувалася різна максимальна кількість балів, обчислення проводили на основі нормалізованих значень кожного показника, що дозволило зберегти об'єктивність обрахунку незалежно від того, скільки балів передбачено кожною методикою.

Обрахунки здійснювалися за формулою

$$ЗР = [(Б1 / Б_{\text{макс}1}) + (Б2 / Б_{\text{макс}2}) + (Б3 / Б_{\text{макс}3}) + (Б4 / Б_{\text{макс}4}) + (Б5 / Б_{\text{макс}5}) + (Б6 / Б_{\text{макс}6})] / 6 \times 100\%$$

де:

ЗР - загальний рівень сформованості підготовленості (у %);

Б1–Б6 - кількість набраних балів за кожен із шести показників;

Бмакс1–Бмакс6 - максимальні можливі бали за кожен відповідний показник;

Загальні результати сформованості підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля на діагностувальному етапі експерименту подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Результати сформованості підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля (діагностувальний етап)

№ з\п	Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
		Абс.	%	Абс.	%
1	Достатній	-	-	-	-
2	Задовільний	8	66,7	7	63,64
3	Початковий	4	33,3	4	36,36

З таблиці 2.1. видно, що до достатній рівень досліджуваної підготовленості на діагностувальному етапі не був виявлений у жодного респондента ЕГ та КГ.

Переважає більшість майбутніх вихователів перебувала на задовільному рівні сформованості підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля: в ЕГ – 66,7%, у КГ – 63,64%

До початкового рівня сформованості підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля віднесено в ЕГ 33,3% майбутніх вихователів ЗДО, а в КГ – 36,36%.

Результати довели необхідність цілеспрямованої діяльності з формування в майбутніх вихователів ЗДО підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля.

2.2. Експериментальна методика формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля

Умовно експериментальну методику формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля можна розділити та теоретичний і практичний складники, які, однак є взаємозумовленими і взаємозалежними. Так, у межах теоретичного складника, під час викладання

ОК «Педагогіка загальна та дошкільна» була запропонована інтерактивна лекція з теми «Ціннісне ставлення до соціального довкілля як основа формування соціально відповідальної особистості дитини передшкільного віку». Під час вступної частини було коротко окреслену тему, визначено мету і завдання заняття. Надалі студентам було запропоновано подумати і визначити, які цінності вони вважають найважливішими у взаємодії з соціальним довкіллям дітей. Потім було за допомогою програми Kahoot проведено міні-опитування на тему: «Що таке соціальне довкілля?» і «Які цінності ми хочемо сформувати у дітей?»

Під час основної частини майбутні вихователі дізналися про те, що ціннісне ставлення до соціального довкілля є однією з ключових складових особистісного розвитку дитини передшкільного віку. Соціальне довкілля включає в себе не лише людей, тобто родину, однолітків, педагогів, а й широкий спектр соціальних норм, правил поведінки, моральних і етичних орієнтирів, які визначають якість міжособистісних взаємин і соціальну гармонію в суспільстві. Формування ціннісного ставлення у дітей - це складний процес, який передбачає внутрішнє прийняття певних норм і ідеалів, які стануть життєво важливими для дитини. Вихователь у закладі дошкільної освіти відіграє надзвичайно важливу роль у цьому процесі, оскільки саме він формує первинне уявлення дітей про добро,

справедливість, взаємодопомогу, повагу до інших людей і відповідальність за власні вчинки. Психолого-педагогічні основи формування ціннісного ставлення базуються на врахуванні вікових особливостей дітей передшкільного віку. У цей період інтенсивно формується уява, моральна чутливість, розвиток емпатії та здатності співпереживати. Діти починають усвідомлювати свою приналежність до соціальної групи, відчувати необхідність взаємодії з іншими та відповідальність за власні дії. Соціально значущі цінності, які формуються в цей період, включають: доброзичливість, толерантність, справедливість, взаємопідтримку, повагу до норм поведінки в суспільстві. Вихователь, організовуючи виховні ситуації, інтегровані заняття та ігрові практики, має створювати умови для активного засвоєння цих цінностей, використовуючи педагогічні методи, які сприяють розвитку критичного мислення, аналізу власної поведінки та прийняття соціально важливих норм.

У сучасній педагогічній науці підкреслюється, що ціннісне ставлення - це активна позиція, що проявляється в поведінці і ставленні до соціального довкілля. Воно формується на основі інтеграції когнітивних (знання про цінності), емоційних (емоційний відгук, співпереживання) та поведінкових (реалізація цінностей у діях) компонентів. Важливою складовою є і роль моделі, тобто прикладу поведінки вихователя, яка стає орієнтиром для дітей. Педагог, усвідомлюючи власні ціннісні орієнтації, створює відповідне виховне середовище, де цінності не просто декларуються, а відчуються й реалізуються через спільну діяльність, спілкування і гру.

Після кожного ключового блоку студентам пропонувалося виконати коротку інтерактивну вправу: обговорити в міні-групах по 3-4 особи конкретний приклад цінності в соціальному довкіллі ЗДО (доброзичливість, справедливість тощо). Кожна група ділилася своїми думками з усією аудиторією. Також пропонувалося співставити цінності з відповідними педагогічними методами або ситуаціями. Викладач, організовуюч

обговорення, акцентував увагу на важливих моментах, відповідав на запитання студентів.

Метою проведеного практичного заняття було закріплення набутих теоретичних уявлень про ціннісне ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку, розвиток уміння планувати й організовувати інтегровані виховні заходи, спрямовані на формування соціально значущих цінностей та вдосконалення здатності до педагогічного аналізу і рефлексії.

На початку заняття для мотивації майбутніх вихователів було запропоновано обговорити, які соціально значущі цінності можна формувати у дітей у їхньому соціальному довкіллі. Студенти висловлювали свої думки, які викладач систематизував та позначав на дошці, що допомагало зорієнтуватися у напрямках подальшої роботи.

Основна частина проходила у формі роботи в малих групах, де кожна група отримувала завдання розробити короткий план інтегрованого виховного заходу (міні-заняття, ігрової ситуації чи театралізованої вправи), спрямованого на формування конкретної цінності, наприклад доброзичливості, взаємодопомоги чи толерантності. План мав включати чітке визначення цінності, методи й прийоми, які будуть використані, та очікуваний педагогічний ефект. Викладач під час роботи консультував здобувачів освіти, допомагав формулювати ідеї та відповідав на запитання. Після завершення розробки планів кожна група презентувала свої напрацювання іншим, отримуючи усний зворотний зв'язок від викладача і студентів. Обговорювалися як сильні сторони, так і можливі покращення. У кінці заняття відбулася загальна рефлексія, де майбутні вихователі ділилися враженнями від роботи, відзначали нові для себе знання і звертали увагу на труднощі, які виникали, а викладач підсумовував основні ідеї та підкреслював важливість системного підходу до ціннісного виховання. Домашнім завданням було підготувати власний сценарій виховного заходу з урахуванням отриманих знань.

У позааудиторний час був проведений тренінг «Від знань – до дії», розрахований на 3-4 години. Він включав послідовно організовані інтерактивні блоки, які забезпечували розвиток знань, умінь і мотивації майбутніх вихователів ЗДО. Спочатку учасникам пропонувалося ознайомитися з основними поняттями ціннісного виховання, соціального довкілля та особливостями формування ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку. Цей блок реалізовувався у форматі короткої презентації з обговоренням, де студенти залучаються до пошуку визначень і прикладів із власного досвіду. Під час обговорення викладач акцентував увагу на ролі вихователя як провідника цінностей, наголошує на важливості усвідомленого вибору цінностей та їх реалізації через педагогічні методи. Також здобувачам освіти пропонувалося розглянути кілька реальних прикладів відео-ситуацій, де реалізується ціннісне виховання в закладі дошкільної освіти. У форматі мозкового штурму учасники знаходили найкращий вихід із запропонованих ситуацій, визначали цінності, які були сформовані або порушені, та обговорювали роль вихователя у їх формуванні. Зворотний зв'язок здійснювався через спільне обговорення, де викладач узагальнював і систематизував ключові думки.

Наступний блок був спрямований на розвиток операційно-діяльнісних умінь, тому учасники розбивалися на малі групи і отримували завдання спільно розробити план міні-заняття або виховного епізоду, орієнтованого на формування певної соціально значущої цінності у дітей (наприклад, толерантність, співпраця, доброзичливість). Міні заняття мало включати:

- визначення цінності, що буде формуватися;
- опис конкретних педагогічних методів і прийомів (наприклад, рольова гра, бесіда, інтегровані ігри, творчі завдання тощо);
- формулювання очікуваного педагогічного ефекту (що саме діти повинні усвідомити чи проявити).

Під час роботи групи обговорювали вибір методів, прийомів, форм роботи, а також очікуваний результат і способи оцінювання ефективності. Викладач виконував функцію фасилітатора, допомагаючи уточнювати цілі, надаючи зворотний зв'язок і заохочуючи креативність. Після завершення розробки планів кожна група презентувала свої ідеї, а інші учасники разом із викладачем обговорювали сильні сторони та можливі вдосконалення. Цей етап тренінгу формував уміння планування і практичного застосування знань, розвивав критичне мислення та вміння працювати в команді.

Третій блок тренінгу зосереджений на формуванні мотиваційної спрямованості. Учасникам пропонувалося пройти серію рольових ігор та ситуативних вправ, які моделюють типові педагогічні ситуації, де необхідно проявити ціннісне ставлення до соціального довкілля. Наприклад: конфлікт між дітьми через нерозуміння, ситуація взаємодопомоги, епізод, що ілюструє дружелюбність у групі. Учасники за ролями моделювали поведінку вихователя в цих ситуаціях, проявляючи відповідні цінності.

Наведемо приклад. Учасникам тренінгу пропонувалося розіграти ситуацію, яка відбувається у групі дітей передшкільного віку під час прогулянки. Сценарій передбачав, що одна дитина помічає, як інша кидає сміття на землю, а третя дитина починає сваритися з порушником правил, не розуміючи, як правильно поводитися у такій ситуації.

Ролі розподілялися таким чином: один студент грає вихователя, який помічає конфлікт і повинен втрутитися, пояснити дітям важливість дбайливого ставлення до довкілля, а також заохотити їх до спільної дії з прибирання сміття. Інші учасники виконували ролі дітей з різними позиціями: одна дитина кидає сміття, інша обурюється, третя спостерігає і не втручається.

«Вихователь» повинен застосувати педагогічні методи, такі як м'яке втручання, стимулювання емпатії, використання казкових історій або прикладів, які допоможуть дітям зрозуміти, чому важливо берегти чистоту.

Під час гри вихователь намагався переключити увагу дітей з конфлікту на спільне позитивне завдання – зібрати сміття і подбати про навколишнє середовище.

Після завершення гри відбувалося обговорення. Учасники, які грали дітей, діляться своїми відчуттями: що їх мотивувало, що заважало змінити поведінку. Вихователь розповідав, які методи він застосовував, і чому саме так реагував. Група аналізувала, що вдалося зробити ефективно, а над чим ще варто працювати.

Ця рольова гра допомагала майбутнім вихователям відпрацювати практичні навички емоційного реагування, мотивації дітей до соціально цінної поведінки та формування у них позитивного ставлення до соціального довкілля. Вона також розвивала здатність керувати конфліктними ситуаціями у педагогічній діяльності, що є важливим для створення безпечного і підтримуючого виховного середовища.

Опишемо докладно вправи, що були застосовані на цьому етапі тренінгу. Вправа «Пошук цінностей у казці» Для цієї вправи обиралася відома дитяча казка або короткий уривок з неї, який містить чітко виражені соціальні цінності. Наприклад, уривок із казки «Колобок», де головний герой зустрічає різних персонажів і навчається взаємодопомозі чи чесності. Після короткого читання або переказу уривку учасникам пропонувалося в невеликих групах (3–4 особи) проаналізувати текст і визначити, які саме цінності у ньому відображені. Важливо, щоб кожен зміг висловити свою думку, а потім група сформулювала спільний перелік цінностей.

Наступний крок – обговорення педагогічних підходів, які допоможуть ефективно формувати у дітей ці цінності. Учасники пропонували ідеї щодо організації виховних моментів: інтегрованих занять, ігор, сюжетно-рольових ситуацій, бесід.

Наприклад, для формування цінності дружби пропонували використати рольову гру, де діти разом виконують завдання, допомагаючи один одному, або спільний творчий проект.

Під час виконання вправи «Карта цінностей» учасникам роздавалися великі аркуші паперу та маркери. Під час вправи всі разом створювали «Карту цінностей» соціального довкілля, що має велике значення для дітей передшкільного віку. Кожен учасник писав або малював цінності, які він вважає найважливішими для формування в дітей (повага, співпраця, толерантність, безпека, відповідальність, творчість тощо).

Після того, як учасники внесли свої ідеї, вони разом обговорювали вибрані цінності, пояснювали, чому саме ці є пріоритетними для виховання дітей передшкільного віку.

Потім кожен розробляв конкретні педагогічні методи і прийоми, які можна застосувати, щоб сформувати ці цінності у дітей. Наприклад, для формування поваги до інших – проведення ігор на розвиток емпатії та вміння слухати, для творчості – організація арт-занять.

У результаті вийшла спільна карта, яка слугувала орієнтиром для подальшої педагогічної діяльності.

Вправа «Педагогічний діалог» моделювала типову ситуацію спілкування вихователя з батьками, які можуть бути скептично налаштовані або не до кінця усвідомлюють важливість формування ціннісного ставлення до соціального довкілля. Учасники працювали парами. Один грав роль вихователя, інший - батька дитини. Вихователь мав завдання переконати батька у важливості виховання у дітей таких якостей, як доброзичливість, відповідальність за спільне довкілля, взаємодопомога тощо.

Під час діалогу «батько» ставив запитання, висловлював сумніви або пропонувати контраргументи, наприклад:

- Моя дитина ще маленька, вона нічого не зрозуміє,
- Для чого це потрібно в такому малому віці? тощо.

«Вихователь» повинен був використовувати аргументи, покладатися на педагогічні знання, наводити приклади, демонструвати емпатію і професійність, щоб допомогти батькові змінити своє ставлення.

Після завершення рольової гри пари обговорювали, що спрацювало добре, а що можна покращити. Також інші учасники надавали свої поради.

Після кожної гри, виконання вправи відбувалося обговорення: кожен учасник ділився своїми емоціями, мотивацією, складнощами.

Викладач задавав запитання для самоаналізу:

- Що змусило вас діяти так?,
- Як ви відчували себе у ролі вихователя?.

Далі група формувала спільний перелік мотивів і цінностей, які є рушійною силою ефективного ціннісного виховання. Учасники обговорювали важливість цінностей у професійній діяльності вихователя та усвідомлювали, як мотивація впливає на якість педагогічної роботи.

На завершальному етапі тренінгу проводиться інтегративне завдання, що передбачає індивідуальне або парне конструювання короткого педагогічного сценарію, у якому поєднуються знання, уміння і мотивація, отримані під час тренінгу. Викладач надавав розгорнутий зворотний зв'язок, відзначає успіхи і давав рекомендації для подальшого професійного зростання. Також учасники оцінювали власний розвиток у процесі тренінгу, діляться враженнями і планами щодо практичного застосування здобутих знань і вмінь. Наведемо приклади таких оцінок:

- Під час тренінгу я зрозуміла, наскільки важливо не лише знати теорію, а й вміти застосовувати її на практиці. Особливо цінним був досвід роботи у групах та рольові ігри. Це допомогло побачити, як можна організувати заняття, щоб діти дійсно відчували цінності. Тепер я планую використовувати отримані методи в своїй майбутній роботі, щоб формувати у дітей повагу та відповідальність за навколишнє соціальне середовище (Анастасія);

- Тренінг дав мені змогу усвідомити, що вихователь не просто передає знання, а є носієм цінностей, які формують особистість дитини. Рольові ігри допомогли відпрацювати навички комунікації і навчитися мотивувати дітей на позитивні вчинки. Впевнена, що ці вміння будуть корисні під час практики і в майбутній педагогічній діяльності (Ганна);

- Я дуже ціную, що на тренінгу була створена атмосфера довіри і підтримки, де кожен міг поділитися думками і переживаннями. Особливо надихнули завдання з моделювання виховних епізодів. Вже маю кілька ідей, як адаптувати ці сценарії до реальних умов дитячого садка, і з нетерпінням чекаю можливості їх реалізувати (Олександра).

У межах підготовки до педагогічної практики майбутнім вихователям ЗДО було запропоновано створити авторські ігрові розробки «Ігровий кейс цінностей», спрямовані на формування у дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля. Завдання охоплювало розроблення сюжетно-рольових, дидактичних та рухливих ігор, які допомагають дітям передшкільного віку проживати, відчувати й усвідомлювати цінності у взаємодії з іншими.

Кожен майбутній вихователь мав розробити не менше трьох ігор різного типу, обов'язково зазначивши:

- Назву гри;
- Тип гри (сюжетно-рольова, дидактична, рухлива);
- Цінність, що формуватиметься (наприклад: повага до захисників, турбота про близьких, дружелюбність, вдячність тощо);
- Вікову категорію (5–6 років);
- Мету гри;
- Хід гри (етапи, правила, очікувана реакція дітей);
- Обладнання (за потреби).

Наведемо приклади створених учасниками ігрових кейсів цінностей.

1. Сюжетно-рольова гра «Мій тато – воїн». Діти грають у «військовий шпиталь» або «листування з воїнами»: хтось – захисник, хтось – волонтер, медик, листоноша. Через гру виховується повага, розуміння значущості ЗСУ, підтримка моральних цінностей.

2. Дидактична гра «Що зробив мій друг?» Діти отримують картки з добрими або байдужими вчинками. Їх завдання: визначити, які з них є проявами дружби, допомоги, доброзичливості, а які – ні. Ведеться обговорення.

3. Рухлива гра «Передай подяку» Гра з м'ячем: кожен гравець передає м'яч і називає людину, якій хоче подякувати, та за що саме. Таким чином розвивається емпатія, вдячність, вміння виражати добрі почуття.

Опишемо ще один розроблений здобувачами освіти ігровий ціннісний кейс.

1. Сюжетна гра «Сімейне свято. Діти готують імпровізоване свято для бабусі й дідуся: вигадують виступ, готують подарунки, складають добрі слова. Виховується шанобливе ставлення до старших.

2. Сюжетно-рольова гра «Допоможемо мамі і татові» Діти розподіляють ролі: мама, тато, діти. В ігровому просторі створюються «зони»: кухня, кімната, садок. Діти виконують доручення, наприклад, прибрати іграшки, допомогти накрити на стіл, полити квіти. Після гри вихователь обговорює з дітьми, як це допомагає родині і чому турбота важлива. Обладнання: Іграшковий посуд, штучні квіти, текстильні іграшки.

3. Дидактична гра «Відгадай, хто це?» Вихователь показує малюнки чи фотографії різних людей (лікар, вчитель, поліцейський, пожежник, вихователь тощо). Діти за описом або за звуками повинні відгадати, хто це. Потім обговорюють, яку користь ці люди приносять громаді і чому їх поважають. Обладнання: Картки з малюнками чи фотографіями професій.

4. Рухлива гра «Передай посмішку». Діти стоять у колі. Ведучий починає гру, посміхаючись і показуючи доброзичливий жест (наприклад,

помах рукою) дитині поруч. Та дитина має «передати» посмішку наступній дитині, і так по колу. Наприкінці обговорюють, як приємно отримувати посмішки і як це впливає на настрій. Обладнання: Не потрібно.

5. Сюжетна гра «Лист солдату» Цінність: вдячність і патріотизм
 Мета: формувати у дітей розуміння важливості підтримки захисників країни та вираження вдячності. Хід гри: Діти разом із вихователем виготовляють листівки або малюнки для військових, обговорюють, чому це важливо і як їх підтримка допомагає. Потім імітують написання листів і передачу їх «солдатам» - іншим дітям або вихователям у ролі військових. Обладнання: Папір, фарби, олівці, наклейки.

Під час проходження педагогічної практики студенти мали змогу реалізувати хоча б одну з розроблених ігор у групі дітей старшого дошкільного віку. Заняття супроводжувалося педагогічним спостереженням за реакціями дітей, рівнем включеності, емоційною виразністю, взаємодією між однолітками. Після реалізації ігор студенти готували коротке аналітичне есе, у якому відображали:

- успішність проведення;
- спостережувані результати у дітей (емоційно-поведінкові прояви);
- педагогічні висновки;
- ідеї для вдосконалення.

Для перевірки ефективності проведеної формувальної роботи, за методикою діагностувального етапу було здійснене прикінцеве обстеження в ЕГ і КГ.

2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження рівнів підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля

Для визначення ефективності методики формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля, був проведений прикінцевий етап педагогічного експерименту.

Дані, отримані впродовж прикінцевого етапу експериментальної роботи подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати сформованості підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля (прикінцевий етап)

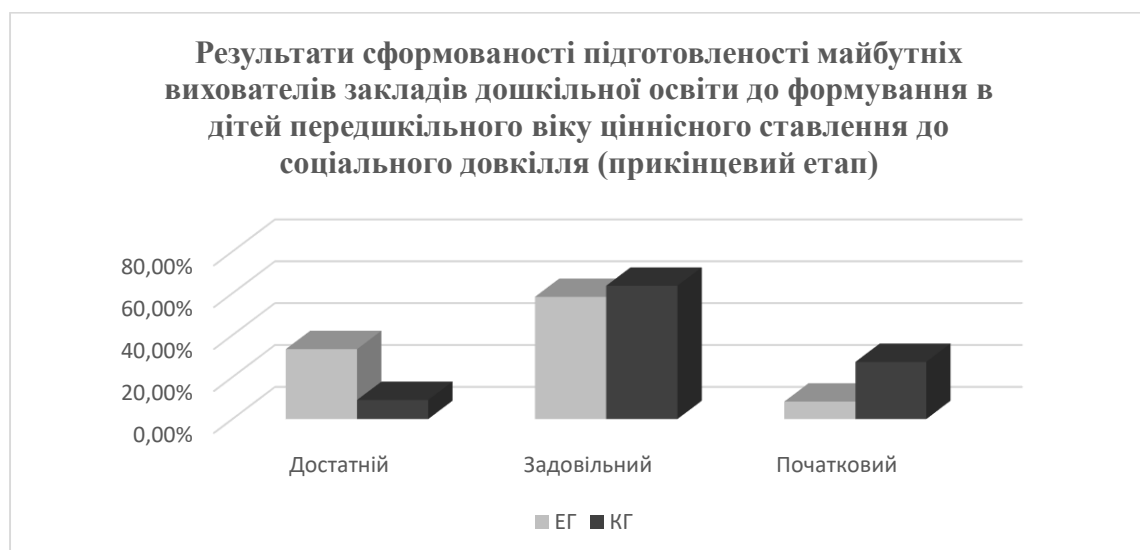
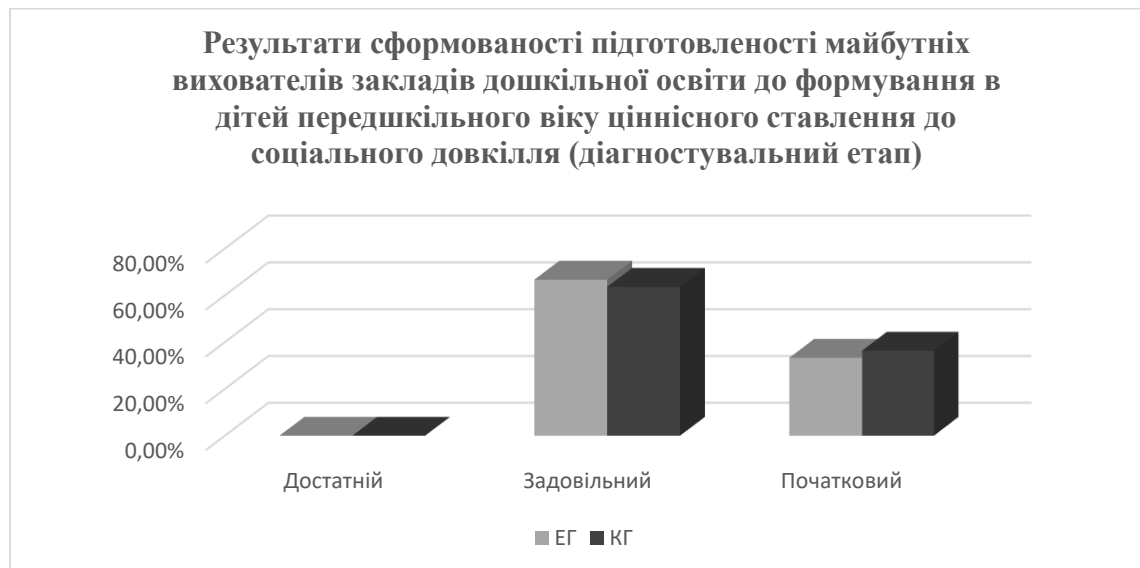
№ з\п	Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
		Абс.	%	Абс.	%
1	Достатній	4	33,34	1	9,09
2	Задовільний	7	58,33	7	63,64
3	Початковий	1	8,33	3	27,27

Як засвідчують дані таблиці 2.2., достатній рівень сформованості в майбутніх вихователів ЗДО підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля на прикінцевому етапі був виявлений у 33,34% респондентів ЕГ (було 0%) та у 9,09% здобувачів освіти КГ (було 0%).

Переважна більшість майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти продовжила перебувати на задовільному рівні підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля: ЕГ – 58,33% (було 66,7%), у КГ – кількість здобувачів освіти цього рівня не змінилася.

До початкового рівня сформованості підготовленості майбутніх вихователів до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля віднесено в ЕГ 8,33% респондентів (було 33,3%), а в КГ – 27,27% (було 36,36%).

Порівняльні результати діагностувального і прикінцевого етапів подано в діаграмах на рисунку 2.1.



Ці порівняльні діаграми рівнів підготовленості майбутніх вихователів до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля, подана на рисунку 2.1 на основі результатів, отриманих під час діагностувального та прикінцевого зрізів, наочно демонструє результативність проведеної формувальної роботи в ЕГ на відміну від КГ, де спеціальні формувальні зусилля були відсутні.

Результати довели, що розроблена й упроваджена методика формування в майбутніх вихователів ЗДО підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля була ефективною.

Висновки з другого розділу

Другий розділ містить дані про методику і результати експериментального дослідження, спрямованого на діагностику та формування підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку до соціального довкілля.

У першому підрозділі було розроблено і впроваджено діагностичну методику, яка дозволила оцінити рівні сформованості ключових компонентів цієї підготовленості когнітивного, операційно-діяльнісного та аксіологічно-мотиваційного. Результати діагностики продемонстрували переважно задовільний та початковий рівні сформованості підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку до соціального довкілля.

Другий підрозділ описує експериментальну методику, розроблену для цілеспрямованого формування підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку до соціального довкілля в умовах закладу вищої освіти. Запропоновані теоретичні та практичні форми роботи, інтерактивні заняття,

тренінг, практичні вправи та завдання для педагогічної практики довели свою ефективність у підвищенні рівня сформованості в експериментальній групі підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку до соціального довкілля.

У третьому підрозділі проведено порівняльний аналіз отриманих результатів до і після формувального експерименту, що засвідчив статистично значущий прогрес у сформованості підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти експериментальної групи до формування ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку до соціального довкілля. На відміну від контрольної групи, де така спеціальна робота не проводилася. Це підтверджує ефективність запропонованої експериментальної методики та доцільність її впровадження у навчальний процес ЗВО.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було спрямоване на вивчення та вдосконалення процесу формування підготовленості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування у дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля. У ході реалізації поставлених завдань було досягнуто таких науково обґрунтованих результатів:

Уточнено й конкретизовано зміст базових понять дослідження: «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до соціального довкілля», «підготовленість майбутніх вихователів ЗДО до формування ціннісного ставлення у дітей».

Аналіз і узагальнення джерельної бази дозволило зробити висновок про те, що уявлення про цінності у науці варіюється від нормативного і соціокультурного до особистісно-смислового виміру, що дозволяє глибше осмислити їх роль у становленні та розвитку людини. Цінності виступають компасом людської діяльності, критерієм оцінки явищ, орієнтиром у світі морального вибору. Для педагогіки це поняття має принципове значення, оскільки цілеспрямоване формування цінностей є сутністю виховного процесу. Саме через засвоєння й переживання цінностей дитина формує своє ставлення до світу, інших людей, до себе, а отже стає повноцінною особистістю.

Ціннісне ставлення, згідно – це активна суб'єктивна спрямованість, що належить до сфери цінностей свідомості та поведінки особистості.

Доведено, що ставлення у дошкільника є реальним механізмом осмислення світу і себе в ньому. Воно виступає одночасно і наслідком уже набутих переживань, і фактором подальшого розвитку, який визначає, як дитина сприйматиме соціальні події, інтерпретуватиме вчинки інших і будуватиме власну поведінку.

Ціннісне ставлення до соціального довкілля визначено як інтегративне особистісне утворення, що проявляється у суб'єктивно значущому, емоційно

забарвленому, мотивованому ставленні дитини до навколишніх людей, соціальних норм, подій і явищ суспільного життя, заснованому на засвоєних морально-етичних, культурних і загальнолюдських цінностях. Це ставлення формується у процесі взаємодії дитини з дорослими та однолітками, опосередковується виховними впливами й соціальним досвідом, і визначає: як дитина сприймає соціальну реальність (оцінює вчинки, явища, норми); як вона реагує на неї емоційно (виявляє симпатію, емпатію, осуд, зацікавленість тощо);

як вона взаємодіє з іншими (поведінково реалізує ціннісні орієнтири: допомагає, ділиться, співпереживає, виконує правила спільного життя).

Ключовими характеристиками ціннісного ставлення до соціального довкілля є:

- суб'єктивність, що формується на основі особистого досвіду дитини;
- цілісність, яка поєднує емоційне, когнітивне та поведінкове ставлення;
- орієнтація на цінності, яка базується на гуманістичних і соціальних нормах;
- соціальна спрямованість, що стосується ставлення до людей, соціальних ролей, груп, спільнот, традицій, правил.

Показано, що ціннісне ставлення є складним інтегративним утворенням, яке поєднує когнітивні, емоційні, мотиваційні та діяльнісні складові й виявляється у свідомій, позитивно забарвленій взаємодії особистості з соціально значущими об'єктами навколишнього світу.

Підготовленість майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до здійснення ціннісного виховання дітей передшкільного віку схарактеризовано як інтегровану професійно-особистісна якість, що виявляється у здатності майбутнього педагога цілеспрямовано, свідомо та

ефективно реалізовувати завдання ціннісного виховання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Теоретично обґрунтовано структуру підготовленості майбутніх вихователів до формування в дітей ціннісного ставлення до соціального довкілля, що включає три взаємопов'язані компоненти: аксіологічно-мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний. Показниками когнітивного компоненту підготовленості майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля, що відображає рівень теоретичної обізнаності здобувача освіти щодо концептуальних засад ціннісного виховання в дошкільній освіті виокремлено:

- обізнаність із понятійно-категоріальним апаратом, структурою та принципами ціннісного виховання дітей передшкільного віку;
- знання соціально-педагогічних та психологічних основ формування ціннісного ставлення дітей до соціального довкілля.

Операційно-діяльнісний компонент, що характеризує сформованість практичних умінь та навичок організації педагогічної взаємодії з дітьми з метою реалізації завдань ціннісного виховання включає такі показники:

- уміння добирати та реалізовувати педагогічні методи, прийоми й форми, спрямовані на формування у дітей передшкільного віку соціально значущих цінностей;
- уміння планувати і реалізовувати заняття, спрямовані на формування ціннісного ставлення до соціального довкілля у дітей передшкільного віку.

Показниками аксіологічно-мотиваційного компоненту підготовленості майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля, що характеризує внутрішню ціннісну налаштованість, смисложиттєві орієнтири майбутнього вихователя, його професійну мотивацію до здійснення ціннісного виховання

дошкільників, відображає єдність ціннісної орієнтації (світогляд, переконання, установки) та мотивів до професійної діяльності, пов'язаної з формуванням цінностей у дітей обрано такі:

- сформованість емпатії;
- мотиваційна спрямованість на реалізацію завдань ціннісного виховання, що виявляється у стійкому інтересі до педагогічної діяльності, бажанні впливати на морально-соціальний розвиток дітей, потребі в професійному самореалізуванні в гуманістичному виховному контексті.

Встановлено рівні сформованості підготовленості майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля: достатній, задовільний і початковий. Це створило підґрунтя для якісної діагностики та подальшого цілеспрямованого розвитку означеної підготовленості.

Методику діагностики сформованості підготовленості майбутніх вихователів до формування ціннісного ставлення дітей передшкільного віку до соціального довкілля відповідно до структури і показників складали: розроблені тестове завдання «Обізнаність з основами ціннісного виховання дітей передшкільного віку», комбінована контрольна робота, методика діагностики вміння добирати та реалізовувати педагогічні методи, прийоми й форми, спрямовані на формування соціально значущих цінностей у дітей передшкільного віку, опитувальник методики «Шкала емоційного відгуку» А.Меграбяна і Н.Епштейна, методика «Мотиваційна готовність до ціннісного виховання».

Розроблено, впроваджено та експериментально перевірено ефективність методики формування підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до формування ціннісного ставлення у дітей передшкільного віку до соціального довкілля. До складу методики увійшли: інтерактивна лекція «Ціннісне ставлення до соціального довкілля як основа формування

соціально відповідальної особистості дитини передшкільного віку», практичне заняття, тренінг «Від знань – до дії», система рольових і ситуативних вправ («Пошук цінностей у казці», «Карта цінностей», «Педагогічний діалог» тощо), розробки «Ігровий кейс цінностей», а також цілеспрямована діяльність у межах педагогічної практики. Змістовне наповнення експериментальної роботи дозволило комплексно впливати на всі компоненти підготовленості студентів.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту підтвердив значне зростання рівнів підготовленості майбутніх вихователів. Зокрема достатній рівень сформованості в майбутніх вихователів ЗДО підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля на прикінцевому етапі був виявлений у 33,34% респондентів ЕГ (було 0%) та у 9,09% здобувачів освіти КГ (було 0%). На задовільному рівні підготовленості до формування в дітей передшкільного віку ціннісного ставлення до соціального довкілля: стало в ЕГ – 58,33% (було 66,7%), у КГ – кількість здобувачів освіти цього рівня не змінилася. До початкового рівня сформованості досліджуваної підготовленості віднесено в ЕГ 8,33% респондентів (було 33,3%), а в КГ – 27,27% (було 36,36%).

Отримані результати засвідчили ефективність запропонованої експериментальної методики та доцільність її застосування в системі професійної підготовки педагогів дошкільної ланки.

Відтак, поставлені в роботі мету й завдання реалізовано, а результати дослідження можуть бути використані в педагогічній практиці вищої освіти для вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до реалізації завдань ціннісного виховання у закладах дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. Київ: «Знання України», 2004. 804 с.
2. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 2. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.
3. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості. Цінності освіти і виховання: Наук. метод. зб. За ред. О.В. Сухомлинської. Київ, 1997. С. 8-12.
4. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Монографія. Київ: Світоч, 2006. 304 с.
5. Боднар Л. В. Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2006. 191 с.
6. Борова В. Є. Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*. Вип. 37(4). Київ, 2018. С. 158–167.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
8. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник. Вид. 3-тє, доопрац. і доп. Київ: Знання, 2008. 566 с.
9. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
10. Городиська О. М. Формування в студентів потреби у професійному самовдосконаленні. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут : Серія: Філологія. Педагогіка. Київ, 2016. Вип. 8. С. 65–69.

11. Гусаківська С. С. Психологічні особливості формування ціннісно-смислової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Луцьк, 2014. 302 с.
12. Дефектологічний словник: навчальний посібник. За редакцією В.І.Бондаря, В. М. Синьова. Київ: «МП Леся», 2011. 528 с.
13. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А.М.Богущ, Н.В.Гавриш, С.М.Курінна, І.П. Печенко; Наук. ред. А.М.Богущ; За заг. ред. Н.В.Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
14. Діти і соціальне довкілля: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку /А. Богущ, Л. Варяниця., Н. Гавриш та ін. Луганськ, 2009. 320 с.
15. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, гол. ред. В.Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
16. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія. Суми: Вид-во МакДен, 2012.
17. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
18. Іванніков С.І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2013. 21 с.
19. Іщенко Л. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вихователя до формування творчої індивідуальності старших дошкільників: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2016. 42 с.

20. Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія. За наук. ред. О.В.Уваркіної. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. 128 с.
21. Кідіна Л. М. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Слов'янськ, 2012. 257 с.
22. Княжева І. А., Крижановська Ю. Є. Діяльнісний підхід до формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до явищ суспільного життя. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, Україна, 20–21 лютого 2025 року). С. 101–106.
23. Козак Л.В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 599 с.
24. Колбіна Л.А. Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2008. 23 с.
25. Колосова С. В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх вихователів в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 (015). Переяслав-Хмельницький, 2017. 267 с.
26. Кондратова М. В. Формування ціннісного ставлення до праці майбутніх будівельників як педагогічна проблема. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. № 54. С. 36-40.
27. Коновалова К. І. Формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2018. 310 с.

28. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Ін-т проблем виховання АПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ: Стилос, 2000. 336 с.
29. Корінна, Г. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в умовах європейського освітнього простору. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2019. № 16. С. 284–291.
30. Корнещук В. В., Волошенко М. О. Концептуальні засади підготовленості майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(28), Issue: 55, 2015. P. 25-27.
31. Косенко Ю. М. Основи педагогічної майстерності вихователя: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спец. «Дошкільна освіта». 2-ге вид., доп. Маріуполь: Новий світ, 2014. 360 с.
32. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
33. Кремень В. І. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: «Педагогічна думка», 2008. 311 с.
34. Крюкова О.І. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі сприйняття музики: Дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2004. 317 с.
35. Лементаренко М. Д. Технологія проблемного навчання. *Сучасні педагогічні технології в освіті: збір. наук.-метод. праць*. Харків: НТУ «ХПІ», 2012. С. 127–134.
36. Лесіна Т. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до розвитку соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Одеса, 2019. 40 с.
37. Лисенко Н. В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського дошкільця: навч. посіб: у 3-х ч. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. Ч.2. 360 с.

38. Листопад О. А. Підготовка майбутніх вихователів до управлінського забезпечення професійної діяльності закладів дошкільної освіти. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. 2021. Випуск 56. С. 164-173.

39. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. / 13.00.08. Одеса, 2016. 45 с.

40. Лісовська Т. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. педагогічні науки.* № 2 (53), травень 2016. С. 101–108.

41. Ляпунова В. А. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук. Мелітополь, 2017. 490 с.

42. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

43. Маршицька В.В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку: Дис... канд. пед. наук: 13.00.08. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2003. 186 с.

44. Мацко, Л. А., Прищак, М. Д., Годлевська, В. Г. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання.. Вінниця: ВНТУ, 2009. 163 с.

45. Машкіна Л.А. Використання технології проблемного навчання в професійній підготовці майбутніх педагогів. *Педагогічний дискурс.* 2009. Вип. 6. С. 113–117.

46. Машкіна Л. А. Підготовка студентів до впровадження педагогічних інновацій в дошкільних закладах: монографія. За ред. Поніманської Т. І.; Хмельницький: ТОВ НВП «Евріка», 2004. 203 с.

47. Мельничук Л.Б. Використання інтерактивних технологій у контексті підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : збірник наукових праць. № 1 (13).* Рівне: РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2017. С. 123–128.

48. Мельничук Л. Б. Методика ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям: навчальний посібник для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Рівне, 2017. 48 с.

49. Мельничук Л. Б. Методика ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям: робочий зошит для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Рівне, 2017. 36 с.

50. Моторна Л.В. Професійна спрямованість навчання природничо-наукових дисциплін у підготовці молодших спеціалістів технічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2011. 22 с.

51. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ: Знання України, 2003. 450 с.

52. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. Чернівці: Книги-XXI, 2010. 528 с.

53. Освітні технології. Навчально-методичний посібник. За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 255 с.

54. Партола В.В., Смолянчук Н.М., Собченко Т.М. Поняття «ціннісного ставлення» майбутніх педагогів до професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка.* 2020. № 21. С. 165–168.

55. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія / Беленька Г. В., Богініч О. Л., Борисова З. Н.

та ін.; за заг. ред. І.І.Загарницької. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.

56. Практикум із загальної психології. За ред. Т. І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.

57. Приходько Ю.О. Генезис провідних ставлень дитини дошкільного віку як основа її особистісного розвитку: Дис... д-ра психол. наук: 19.00.07. Український держ. педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 1997. 428 с.

58. Роганова М. В. Модель формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до природи засобами мистецтва. *Наука і сучасність. Збірн. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Вип. XXV. С. 133-139

59. Роганова М.В. Формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи засобами мистецтв : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2001. 20 с.

60. Семенова, А. В. (Ред.) Словник-довідник з професійної педагогіки. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.

61. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія* . № 1. 1997. С. 105-111.

62. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах: дис... доктора пед. наук: 13.00.04. Харків, 2004. 508 с.

63. Тарасенко Г.С. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації пріоритетних цінностей у вихованні дошкільників засобами природи. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 12. С. 518-523.

64. Тлумачний словник-довідник моральних та духовних понять і тер-мінів: навч. посіб. Уклад. О.А. Біда, Н.В. Орлова, Л.І. Прокопенко, Ю.В.Тимошенко; за ред. Л. І. Прокопенко. Черкаси: Вид. від ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2006.

65. Allport, G. W. (1955). *Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*. New Haven: Yale University Press.
66. Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
67. Kitchener, J. (1984). *Intuition, critical evaluation and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology*. *Counseling Psychologist*, 12(3), 43–55.
68. Roberts, M. C., & Wood, P. K. (2006). *The Psychology of Values: The Ontario Symposium* (Vol. 8). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
69. Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
70. Frankl, V. E. (1984). *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy*. New York: Meridian.

ДОДАТОК А

Тестове завдання «Обізнаність з основами ціннісного виховання дітей передшкільного віку»

Інструкція: оберіть одну правильну відповідь.

1. Що з наведеного найбільш точно визначає поняття «цінність»?
 - а) Все, що є корисним у господарській діяльності
 - б) Об'єктивно значуща характеристика матеріального блага
 - в) Значущість об'єкта для особистості або суспільства, виявлена в контексті потреб та ідеалів
 - г) Система норм, навичок і вмінь
2. Який вік вважається сензитивним для формування ціннісних орієнтацій?
 - а) Молодший шкільний
 - б) Передшкільний
 - в) Підлітковий
 - г) Ранній юнацький
3. Який з компонентів НЕ входить до структури ціннісного ставлення?
 - а) Емоційний
 - б) Когнітивний
 - в) Діагностичний
 - г) Поведінковий
4. Що таке «ціннісне ставлення до соціального довкілля»?
 - а) Усвідомлення себе частиною природи
 - б) Стійке позитивне ставлення до людей, норм, традицій та соціальних явищ
 - в) Поведінка, орієнтована на самореалізацію
 - г) Навички соціального спілкування

5. Основна мета ціннісного виховання дітей передшкільного віку полягає у:
- а) Засвоєнні знань про моральні норми
 - б) Формуванні особистісного ставлення до соціально значущих явищ
 - в) Забезпеченні відповідної поведінки
 - г) Підготовці до школи
6. Який принцип НЕ належить до принципів ціннісного виховання?
- а) Принцип гуманізації
 - б) Принцип цілісного розвитку
 - в) Принцип нормативного оцінювання
 - г) Принцип культуровідповідності
7. Що входить до когнітивного компонента ціннісної готовності педагога?
- а) Мотиви педагогічної діяльності
 - б) Знання понять, категорій, структур і закономірностей виховання
 - в) Особистісне ставлення до вихованців
 - г) Педагогічні уміння
8. Структура ціннісного ставлення включає:
- а) Мотиви, знання, соціальні ролі
 - б) Знання, емоції, дії
 - в) Почуття, навички, переконання
 - г) Інтереси, здібності, навички
9. Під «ціннісною свідомістю» педагога розуміють:
- а) Наявність моральних переконань
 - б) Систему аксіологічних орієнтацій, що визначають його професійні дії
 - в) Здатність оцінювати поведінку інших

г) Усвідомлення педагогічної мети

10. Який метод доцільно використовувати для формування ціннісного ставлення до людей?
- а) Розв'язування задач
 - б) Дидактичні ігри
 - в) Моральні ситуації й бесіди
 - г) Робота з таблицями
11. Який із термінів є педагогічним синонімом «ціннісного ставлення»?
- а) Емоційна реакція
 - б) Мотивація
 - в) Соціально-моральна орієнтація
 - г) Професійна адаптація
12. До яких сфер найчастіше формуються ціннісні ставлення у ЗДО?
- а) Технологічна, інформаційна, фізична
 - б) Економічна, ігрова, побутова
 - в) Природне, соціальне, культурне довкілля
 - г) Художня, технічна, комунікативна
13. Що означає поняття «соціальне довкілля»?
- а) Природне середовище
 - б) Сукупність людей, соціальних взаємозв'язків, норм і традицій
 - в) Освітній простір
 - г) Культурна спадщина
14. Який з наведених принципів забезпечує врахування вікових особливостей дитини?
- а) Принцип морального імперативу
 - б) Принцип системності
 - в) Принцип вікової доцільності
 - г) Принцип аксіологічного підходу
15. Що з наведеного не є метою формування ціннісного ставлення?

- а) Розвиток гуманного ставлення до інших людей
 - б) Здатність діяти відповідно до моральних норм
 - в) Усвідомлення культурних цінностей
 - г) Досягнення високого рівня фізичної підготовки
16. Який з компонентів ціннісного ставлення формується через усвідомлення, розуміння, знання?
- а) Поведінковий
 - б) Когнітивний
 - в) Емоційний
 - г) Мотиваційний
17. Що є головним критерієм сформованості ціннісного ставлення у дитини?
- а) Знання етикету
 - б) Високий рівень комунікації
 - в) Усвідомлене і стійке позитивне ставлення до об'єктів довкілля
 - г) Активна участь у колективній діяльності
18. У чому проявляється ціннісне ставлення до соціального довкілля у дітей?
- а) Уміння підтримувати розмову
 - б) Доброзичливе, чуйне, відповідальне ставлення до інших людей
 - в) Участь у прибиранні території
 - г) Ініціативність у грі
19. Поняття «аксіологія» означає:
- а) Вчення про дитячий розвиток
 - б) Філософське вчення про природу цінностей
 - в) Метод навчання за допомогою аналогій
 - г) Система наукового дослідження освіти
20. Що з наведеного не входить до понятійно-категоріального апарату ціннісного виховання?

- а) Цінність
- б) Ставлення
- в) Оцінка
- г) Адаптація

Шкала правильних відповідей:

- 1. в
- 2. б
- 3. в
- 4. б
- 5. б
- 6. в
- 7. б
- 8. б
- 9. б
- 10.в
- 11.в
- 12.в
- 13.б
- 14.в
- 15.г
- 16.б
- 17.в
- 18.б
- 19.б
- 20.г

Алгоритм визначення рівнів сформованості:

18–20 балів – достатній рівень. Майбутній вихователь має глибокі знання у сфері ціннісного виховання, добре орієнтується в поняттях, принципах та структурі, готовий до реалізації цих знань у професійній діяльності.

13–17 балів – задовільний рівень. Здобувач володіє основами теоретичних знань, однак є певні прогалини, які можуть ускладнити практичну реалізацію ціннісного виховання без додаткової підтримки.

0–12 балів – початковий рівень. Недостатній рівень обізнаності. Потребує суттєвого удосконалення знань про ціннісне виховання та його реалізацію в контексті роботи з дошкільниками.

ДОДАТОК Б

Комбінована контрольна робота (діагностика другого показника когнітивного компоненту)

Блок 1. Знайдіть правильну відповідь на запитання:

1. Який із чинників найбільше впливає на формування соціально прийнятних форм поведінки в дітей дошкільного віку?

- а) Академічні знання
- б) Наслідкування значущого дорослого**
- в) Індивідуальні особливості темпераменту
- г) Здатність до абстрактного мислення

2. У якому віці, відповідно до психологічних досліджень, у дітей з'являється здатність до моральної оцінки вчинків інших?

- а) До 3 років
- б) У молодшому шкільному віці
- в) У передшкільному віці**
- г) Після 7 років

3. Що з наведеного найкраще відповідає принципу «особистісного змісту» у вихованні?

- а) Орієнтація на колективну думку
- б) Урахування внутрішнього світу дитини**
- в) Стандартизоване навчання
- г) Акцент на результаті, а не процесі

4. Яка з наведених характеристик є найбільш важливою для ефективного формування ціннісного ставлення до соціального довкілля?

- а) Здатність до емоційної ідентифікації з іншими**
- б) Високий рівень мовленнєвого розвитку
- в) Уміння розв'язувати логічні завдання
- г) Самостійність у побуті

5. Що є обов'язковою педагогічною умовою формування ціннісного ставлення до соціального довкілля в ЗДО?

- а) Активне використання цифрових технологій
- б) Навчання дітей за шкільними підручниками
- в) Створення морально-психологічно безпечного середовища**
- г) Постійне оцінювання поведінки дітей

5. Яка форма діяльності найкраще сприяє розвитку емпатії у дітей дошкільного віку?

- а) Заняття з математики
- б) Рольова гра за участю персонажів із соціальними ситуаціями**
- в) Фізичні вправи
- г) Конкурентні змагання

7. Як найточніше охарактеризувати поняття «соціальне довкілля» у контексті дошкільної освіти?

- а) Всі предмети, які оточують дитину
- б) Люди, соціальні ролі, взаємини, моральні норми**
- в) Будівлі та споруди навколо
- г) Група дітей у дитсадку

8. Яка з наведених методик найчастіше використовується для формування гуманного ставлення до інших у дошкільників?

- а) Диктанти
- б) Виконання тестів
- в) Інсценізації життєвих ситуацій**
- г) Вивчення енциклопедичних фактів

Блок 2. Завдання на встановлення відповідностей (4 завдання, по 1 балу)

А) Установіть відповідність між віковими особливостями та педагогічними умовами формування ціннісного ставлення:

Вікові особливості	Педагогічні умови
а) Емпатійність	1) Створення морально-психологічно безпечного середовища
б) Схильність до наслідування	2) Особистісний приклад дорослого
в) Потреба в спілкуванні	3) Включення в сюжетно-рольові ігри
г) Емоційна вразливість	4) Залучення до діяльності з позитивним емоційним змістом

(Правильні відповіді: а–4, б–2, в–3, г–1)

Б. Установіть відповідність між соціально-педагогічними поняттями та їх визначеннями:

Поняття	Визначення
а) Ціннісне ставлення	1) Спрямованість особистості на значущі для неї соціальні об'єкти, явища, дії
б) Соціалізація	2) Процес засвоєння дитиною норм, цінностей і моделей

Поняття	Визначення
	поведінки, прийнятих у суспільстві
в) Соціальне довілля	3) Сукупність контактів дитини з оточенням: дорослі, однолітки, інституції
г) Педагогічна умова	4) Організаційні та змістові чинники, що забезпечують ефективність виховного процесу

Правильні відповіді: а–1, б–2, в–3, г–4В

В. Установіть відповідність між психологічними механізмами та їх описом:

Механізм	Опис
а) Наслідування	1) Повторення поведінки іншої людини без глибокого осмислення
б) Ідентифікація	2) Ототожнення себе з іншою особою або образом, включення її цінностей у свою систему
в) Емпатія	3) Здатність відчувати й розділити емоційний стан іншої людини
г) Інтеріоризація	4) Засвоєння зовнішніх норм, цінностей, перетворення їх у власні внутрішні переконання

Правильні відповіді: а–1, б–2, в–3, г–4

Г. Установіть відповідність між педагогічними підходами та їх характеристиками щодо формування ціннісного ставлення:

Педагогічний підхід	Характеристика
а) Особистісно орієнтований	1) Забезпечує врахування індивідуального досвіду, потреб та інтересів дитини
б) Діяльнісний	2) Орієнтується на активне включення дитини в різні види діяльності
в) Аксіологічний	3) Спрямований на формування системи цінностей і ставлень до світу
г) Гуманістичний	4) Базується на визнанні гідності, свободи та унікальності дитини

Правильні відповіді: а–1, б–2, в–3, г–4

Блок 3. Відкрите питання / мініесе (оцінюється за 4-бальною шкалою)

Завдання: Поясніть, як психологічні особливості дітей передшкільного віку впливають на процес формування ціннісного ставлення до соціального довкілля. Наведіть не менше трьох прикладів з педагогічної практики.

Критерії оцінювання (максимум – 16 балів):

Частина	Кількість завдань	Макс. балів
Тестові завдання	8	8
Встановлення відповідностей	4	4
Відкрите питання	1	4
Усього	13 завдань	16

Рівні сформованості:

13–16 балів – достатній рівень: студент вільно оперує соціально-педагогічними та психологічними знаннями, застосовує їх у практичному контексті;

9–12 балів – задовільний рівень: наявні базові знання, однак спостерігається нестабільність у поєднанні теорії з практикою;

0–8 балів –початковий рівень: знання фрагментарні, не сформовані у цілісну систему, потребують додаткової роботи.

ДОДАТОК В

Методика діагностики вміння добирати та реалізовувати педагогічні методи, прийоми й форми, спрямовані на формування соціально значущих цінностей у дітей передшкільного віку

Студенту пропонуються чотири описані ситуації, кожна з яких ілюструє типову педагогічну подію, пов'язану з формуванням ціннісних орієнтацій у дошкільників. До кожної ситуації подано три варіанти дій, з яких потрібно обрати один – педагогічно доцільний, тобто той, що спрямований на розвиток соціально значущих цінностей (доброзичливість, чесність, співпраця, відповідальність тощо).

Ситуація 1: «Не хочу ділитися»

Дівчинка під час гри відмовляється ділитися іграшкою, каже: *«Це моє! Я граюся сама!»*

Які дії вихователя будуть доцільними?

- а) Залишити дитину наодинці з іграшкою, щоб «перегралася»
- б) Примусити дитину поділитися, сказавши: *«У нас заведено ділитися!»*
- в) Залучити дитину до сюжетно-рольової гри з темою «дружба» та обговорити в колі, як приємно гратися разом

Ситуація 2: «Підказав неправду»

Під час обговорення казки один із дітей вигадує неправдиву історію про себе, щоб «здаватися кращим». Інші діти починають наслідувати.

Як варто діяти вихователю?

- а) Публічно вказати дитині на брехню, щоб інші «зрозуміли наслідки»
- б) Провести моральну бесіду з опорою на персонажів казки, пояснити, чому важливо бути чесним
- в) Змінити тему розмови, щоб не загострювати ситуацію

Ситуація 3: «Новенький у групі»

До групи прийшла нова дитина. Вона сором'язлива, сидить осторонь. Інші діти не проявляють ініціативи для знайомства.

Як вчинить педагог, щоб сприяти розвитку цінності доброзичливості?

- а) Попросить дітей залишити новенького в спокої, «бо він ще не звик»
- б) Посадить новенького біля найактивнішої дитини – хай «звикне»
- в) Проведе гру-знайомство або спільне творче завдання, де діти мають працювати у парах із новеньким

Ситуація 4: «Порушення черговості»

Діти чергують у куточку природи. Один з них відмовляється поливати рослини, каже, що «сьогодні не хоче», хоча черга саме його.

Як варто діяти вихователю?

- а) Самостійно полити квіти, щоб не загострювати конфлікт
- б) Провести бесіду про відповідальність і важливість чергування, показати приклад, підтримати зусилля
- в) Замінити дитину іншою, а потім окремо поговорити з батьками

Оцінювання результатів:

Кількість балів	Рівень сформованості	Характеристика
4 бали	Достатній рівень	Студент точно і свідомо обирає педагогічні рішення, орієнтуючись на формування соціально значущих цінностей. Демонструє професійну готовність до впровадження методів ціннісного виховання.
2–3 бали	Задовільний рівень	Студент загалом орієнтується у педагогічних методах, але допускає помилки або неточності у виборі. Потребує методичної підтримки в дидактичному конструюванні.
0–1 бал	Початковий рівень	Студент має труднощі у виборі педагогічно доцільних дій. Формування ціннісного підходу в роботі з дітьми потребує цілеспрямованого розвитку.

ДОДАТОК Д

Опитувальник методики «Шкала емоційного відгуку»

А. Меграбяна і Н. Епштейна

Інструкція. Прочитайте наведені нижче твердження і оцініть ступінь своєї згоди або незгоди з кожним із них (поставте позначку у відповідній графі бланка для відповідей), орієнтуючись на те, як ви зазвичай поведетеся в подібних ситуаціях

Бланк для відповідей до методики «Шкала емоційного відгуку»

Прізвище, ім'я, по

батькові _____ Стать _____

Вік _____ Дата _____

№ п/ п	Твердження	Відповідь			
		Згоден (завжди)	Скоріше згоден (часто)	Скоріше не згоден (рідко)	Не згоден (ніколи)
1	Мене засмучує, коли я бачу, що незнайома людина почувається серед інших людей самотньо				
2	Мені неприємно, коли люди не вміють стримуватися і відкрито проявляють свої почуття				
3	Коли хтось поруч зі мною нервує, я теж починаю нервувати				
4	Я вважаю, що плакати від щастя нерозумно				
5	Я близько до серця приймаю проблеми своїх друзів				

6	Іноді пісні про кохання викликають у мене багато почуттів				
7	Я б сильно хвилювався (хвилювалася), якби мав (мала) повідомити людині неприємне для нього звістка				
8	На мій настрій сильно впливають оточуючі люди				
9	Мені хотілося б отримати професію, пов'язану з спілкуванням з людьми				
10	Мені дуже подобається спостерігати, як люди приймають подарунки				
11	Коли я бачу, як плаче людини, то й сам (сама) засмучуюсь				
12	Слухаючи деякі пісні, я часом відчуваю себе щасливою (щасливим)				
13	Коли я читаю книгу (роман, повість тощо), то так переживаю, ніби все, про що я читаю, відбувається насправді				
14	Коли я бачу, що з ким-то погано поводяться, то завжди серджуся				
15	Я можу залишатися спокійним (спокійного), навіть якщо всі навколо хвилюються				

16	Мені неприємно, коли люди при перегляді кінофільму зітхають і плачуть				
17	Коли я приймаю рішення, ставлення інших людей до нього, як правило, ролі не грає				
18	Я втрачаю душевний спокій, коли оточуючі чимось пригнічені				
19	Я переживаю, коли бачу людей, легко расстраивающихся з-за дрібниць				
20	Я дуже засмучуюсь, коли бачу страждання тварин				
21	Нерозумно переживати з приводу того, що відбувається в кіно або про що читаєш в книжці				
22	Я дуже засмучуюсь, коли бачу безпорадних старих людей				
23	Я дуже переживаю, коли дивлюся фільм				
24	Я можу залишитися байдужим (байдужою) до будь-якого хвилювання навколо				
25	Маленькі діти плачуть без причини				

Обробка результатів

Для обробки відповідей зручно скористатися Бланком підрахунку результатів.

Обробка проводиться у відповідності з ключем. За кожен відповідь нараховується від 1 до 4 балів.

Бланк підрахунку результатів

Номер упідтвердження	Відповідь (в балах)			
	Згоден (завжди)	Скоріше згоден (часто)	Скоріше не згоден (рідко)	Не згоден (ніколи)
1	4	3	2	1
2	1	2	3	4
3	4	3	2	1
4	1	2	3	4
5	4	3	2	1
6	4	3	2	1
7	4	3	2	1
8	4	3	2	1
9	4	3	2	1
10	4	3	2	1
11	4	3	2	1
12	4	3	2	1
13	4	3	2	1
14	4	3	2	1
15	1	2	3	4
16	1	2	3	4

17	1	2	3	4
18	4	3	2	1
19	4	3	2	1
20	4	3	2	1
21	1	2	3	4
22	4	3	2	1
23	4	3	2	1
24	1	2	3	4
25	1	2	3	4
Σ				

Загальна оцінка підраховується шляхом підсумовування балів. Ступінь вираженості здібності особистості до емоційного відгуку на переживання інших людей (емпатії) визначається за таблицею перерахунку «сирих» балів у стандартні оцінки шкали стенів.

Таблиця перерахунку «сирих» балів у стіни

Стіни	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Стандартний відсоток	2,28	4,40	9,19	14,98	19,15	19,15	14,98	9,19	4,40	2,28
Чоловіки	≤ 45	46-51	52-56	57-60	61-65	66-69	70-74	75-77	79-83	≥ 84
Жінки	≤ 57	58-63	64-67	68-71	72-75	76-79	80-83	84-86	87-90	≥ 91

Аналіз і інтерпретація результатів

- 82-90 балів - дуже високий рівень;
- 63-81 бал - високий рівень;
- 37-62 балів - нормальний рівень;
- 36-12 балів - низький рівень;
- 11 балів і менше - дуже низький рівень.

ДОДАТОК Ж

Методика «Мотиваційна готовність до ціннісного виховання»

Блок 1. Самооцінка мотиваційних установок (опитувальник)

12 тверджень, з якими респондент має визначити ступінь згоди:

1. Я вважаю, що виховання цінностей у дітей є однією з головних функцій вихователя.
2. Ціннісне виховання допомагає дітям орієнтуватися в соціальному середовищі.
3. Питання моральності дітей - це прерогатива батьків, а не вихователів.
(обернене)
4. Мене надихає можливість виховувати в дітях чесність, справедливість, відповідальність.
5. Я усвідомлюю, що моя особиста позиція впливає на формування цінностей у дітей.
6. Я відчуваю готовність впроваджувати у виховання цінності людяності та взаємоповаги.
7. У практиці вихователя достатньо навчати, а не займатись моральними категоріями. (обернене)
8. Я отримую задоволення, коли бачу, що діти починають розуміти важливість добра і взаємодопомоги.
9. Формування цінностей - це складно і часто не дає швидкого результату. (нейтральне - не враховується в обрахунку)
10. Я брав(ла) б участь у виховному проєкті, спрямованому на розвиток моральних цінностей у дітей.
11. Я переконаний(а), що сучасні діти потребують ціннісного орієнтування.
12. Ціннісне виховання можна відкласти до шкільного віку. (обернене)

Шкала оцінювання:

- Зовсім не згоден - 1 бал
- Швидше не згоден - 2 бали
- Частково згоден - 3 бали
- Повністю згоден - 4 бали

Обробка: обернені твердження перераховуються за зворотною шкалою. Максимальна сума балів - 48.

Блок 2. Мотиваційний вибір (ситуаційний тест) містить 4 ситуації, кожна з трьох варіантами відповідей, що відповідають внутрішній, зовнішній або формальній мотивації.

Ситуація 1. *Вам доручено провести серію занять, спрямованих на формування таких цінностей, як повага, відповідальність, чесність. Ваші дії?*

А) З радістю беруся до справи, шукаю цікаві ідеї та форми роботи -

(внутрішня мотивація)

В) Виконаю завдання, бо це потрібно для заліку/оцінки - **(зовнішня мотивація)**

С) Проведу мінімально, аби від мене відчепилися - **(формальна мотивація)**

Ситуація 2: *Під час педагогічної практики вам пропонують долучитися до організації акції «Тиждень добрих справ».*

А) Із задоволенням погоджуєтесь й пропонуєте власні ідеї – **3 бали**

В) Погоджуєтесь, бо це частина звітності – **2 бали**

С) Уникаєте участі, посилаючись на завантаженість – **1 бал**

Ситуація 3: *На заняттях з педагогіки обговорюється тема морального виховання дітей.*

А) Ви активно дискутуєте, наводите приклади, висловлюєте власну позицію – **3 бали**

В) Слухаєте уважно, іноді берете участь у розмові – **2 бали**

С) Пасивно слухаєте, не бачите практичного сенсу – **1 бал**

Ситуація 4: *Ви помічаєте, що під час гри одна дитина виявляє агресію до іншої. Ваші дії?*

А) Намагаєтесь пояснити дитині важливість доброзичливості, використовуючи гру або казку – **3 бали**

В) Робите зауваження, попереджаєте про покарання – **2 бали**

С) Ігноруєте ситуацію – це не ваша зміна – **1 бал**

Оцінювання: А – 3 бали; В – 2 бали; С – 1 бал

Максимум – 12 балів

Блок 3. Відкрите запитання (рефлексивне)

Респондент має письмово відповісти на запитання: *Чому, на вашу думку, важливо формувати в дітей передшкільного віку ціннісне ставлення до соціального довкілля? Яке місце в цьому процесі посідає вихователь?*

Оцінювання (за 3-бальною шкалою):

3 бали – відповідь глибока, особистісна, усвідомлена, з педагогічним підґрунтям

2 бали – відповідь загальна, логічна, але поверхнева

1 бал – відповідь формальна, без усвідомлення значущості

Загальна шкала оцінювання:

Максимум: **63 бали** (Блок 1 – 48, Блок 2 – 12, Блок 3 – 3)

Інтерпретація результатів:

Достатній рівень (50–63 бали): Майбутній вихователь має чітку внутрішню мотивацію до реалізації завдань ціннісного виховання, усвідомлює його значення, проявляє ініціативу й особисту залученість.

Задовільний рівень (35–49 балів): Мотивація переважно зовнішня або ситуативна. Є загальне розуміння важливості ціннісного виховання, але не завжди особиста зацікавленість.

Початковий рівень (менше 35 балів): Мотивація слабо виражена, спостерігається формальний або пасивний підхід, відсутнє усвідомлення власної ролі в цьому процесі.